

Raad van State, Afdeling bestuursrechtspraak

Rolnummer:

Ons kenmerk: 310616

VERZOEKSCHRIFT TOT NIETIGVERKLARING

Voor: 1. De **vzw WEST-VLAAMSE MILIEUFEDERATIE**, met zetel te 8000 Brugge, Beenhouwersstraat 9, KBO: 0458.055.477

2. De **vzw CLIMAXI**, met zetel te 9550 Herzele, Groenlaan 39-41, KBO: 0824.415.965

Verzoekende partijen

Voor wie optreedt Larmuseau@Omgevingsrecht bv, met name mr. Isabelle Larmuseau (isabelle@omgevingsrecht.be), met kantoor te 9940 Evergem (Sleidinge), Dellaertsdreef 9, bij wie keuze van woonplaats wordt gedaan

Tegen: 1. De **OPENBARE VLAAMSE AFVALSTOFFENMAATSCHAPPIJ (OVAM)**, met kantoor te 2800 Mechelen, Stationsstraat 110

2. De **vzw GRONDBANK**, met zetel te 1000 Brussel, Kunstlaan 20, KBO: 0457.868.110

Verwerende partijen

Aan de Dames en Heren Eerste Voorzitter, Voorzitter, Kamervoorzitters en Staatsraden bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State,

Hooggeachte Dames en Heren,

De verzoekende partijen hebben de eer om Uw Raad, via voorliggend verzoekschrift, om de vernietiging te verzoeken van volgende **vier beslissingen van de OVAM** en volgende **drie beslissingen van de Grondbank**:

1. De **beslissing EVOA van 31 juli 2023 van de Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij over Kennisgeving NL715791** (verlenging van Kennisgeving NL707941) houdende goedkeuring van de overbrenging van **1.516.000 ton grond (landbodem)** met het oog op nuttige toepassing als vooroeversuppletie voor de kust van Knokke (stukken 1 en 2),
2. De **beslissing EVOA van 19 september 2023 van de Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij over Kennisgeving NL715791** houdende wijziging van de goedkeuring van de overbrenging van **1.516.000 ton grond (landbodem)** met het oog op nuttige toepassing als vooroeversuppletie voor de kust van Knokke (stukken 3 en 4),
3. De **beslissing EVOA van 1 augustus 2023 van de Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij over Kennisgeving NL715788** (verlenging van Kennisgeving NL707931) houdende goedkeuring van de overbrenging van **2.845.000 ton grond (baggerspecie/waterbodem, klasse AW (NL), code 291 (VL))** met het oog op nuttige toepassing als vooroeversuppletie voor de kust van Knokke (stukken 5 en 6),
4. De **beslissing EVOA van 19 september 2023 van de Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij over Kennisgeving NL715788** houdende wijziging van de goedkeuring van de overbrenging van **2.845.000 ton grond (baggerspecie/waterbodem, klasse AW (NL), code 291 (VL))** met het oog op nuttige toepassing als vooroeversuppletie voor de kust van Knokke (stukken 7 en 8),
5. De **beslissing van 27 oktober 2023 van de Grondbank houdende Conformverklaring Technisch Verslag** voor onder meer **2.695.000 m³ zand/uitgegraven bodem**, opgemaakt naar aanleiding van een plan van aanpak in het kader van milieukundige begeleiding, opgesteld door A+E consult op 11 oktober 2023 (stuk 9),
6. De **beslissing van 27 oktober 2023 van de Grondbank houdende Conformverklaring Technisch Verslag** voor onder meer **309.723 m³ bagger- en ruimingsspecie**, opgemaakt naar aanleiding van een plan van aanpak in het kader van milieukundige begeleiding, opgesteld door A+E consult van 11 oktober 2023 (stuk 10),
7. De **beslissing van 23 oktober 2023 van de Grondbank houdende Conformverklaring Technisch Verslag** voor onder meer **563.300 m³ bagger- en ruimingsspecie**, opgemaakt naar aanleiding van een plan van aanpak in het kader van milieukundige begeleiding, opgesteld door A+E consult van 11 oktober 2023 (stuk 11).

I. FEITEN EN VOORAFGAANDEN

1. De voorliggende zaak heeft betrekking op **PFAS**. Deze afkorting staat voor poly- en perfluoralkylverbindingen. Het is de verzamelnaam voor meer dan 6.000 chemische stoffen, opgebouwd uit koolstofketens, waarin één of alle koolstofatomen door fluoratomen worden omringd. PFAS zijn bestand tegen hoge temperaturen en zijn water-, vuil- en vetafstotend. Ze komen niet van nature voor in het milieu en worden sinds de jaren 1950 door de mens geproduceerd.
2. PFAS zijn **toxisch** (schadelijk voor mens en milieu¹), **persistent** (breken niet af), **bioaccumulatief** (stapelen zich op in organismen, onder meer in de mens) en **mobiel** (verspreiden zich makkelijk). Die combinatie zorgt ervoor dat de stoffen zich opstapelen in de bodem en het grond- en oppervlaktewater en over grote afstanden kunnen worden getransporteerd. **Daarom moet al bij lage dosissen de verspreiding ervan worden beperkt.**
3. De Europese Voedselveiligheidsautoriteit (European Food Safety Authority, kortweg **EFSA**)² heeft voor PFAS op **9 juli 2020** een **nieuwe en sterk verlaagde gezondheidkundige grenswaarde** afgeleid van **4,4 nanogram**/kilogram lichaamsgewicht per week als toelaatbare wekelijkse inname (TWI) of **0,63 nanogram**/kilogram lichaamsgewicht per dag als toelaatbare dagelijkse inname (TDI).³

Enkele jaren geleden ontdekte Professor Philippe Grandjean dat kinderen die twee keer zoveel aan PFAS waren blootgesteld, na een routinevaccinatie **vijftig procent minder antilichamen aanmaakten**. Op basis van deze bevindingen van Professor Grandjean besliste **EFSA** in 2020 om de risicobeoordeling voor PFAS voortaan te baseren op **immunotoxiciteit bij kleine kinderen**.⁴

Deze nieuwe gezondheidkundige grenswaarde heeft **gevolgen voor de normen voor PFAS in het milieu**. Humane risicogrenzen voor PFAS in bodem, oppervlaktewater en drinkwater dienen hierdoor opnieuw te worden berekend.

¹ Gezondheidseffecten veroorzaakt door PFOS/PFAS zijn verstoringen van de hormonenbalans van het lichaam, verhoogde cholesterolgehalten, verstoringen van de leverwerking, vermindering van geboortegewicht, vermindering van de kans om zwanger te worden, verhoogd risico op hoge bloeddruk tijdens de zwangerschap en zwangerschapsvergiftiging, invloed op groei, leercapaciteit en gedrag van kinderen, invloed op het afweersysteem van het lichaam, verhoging van het kankerrisico.

² EFSA adviseert de Europese Commissie over voedselveiligheid. EFSA levert onafhankelijke wetenschappelijke beoordelingen ('opinions') over voedselgerelateerde risico's van onder meer chemische stoffen in voedsel. De Europese Commissie gebruikt deze beoordelingen om de noodzaak voor maatregelen te bepalen. EFSA leidt in haar opinies een gezondheidkundige grenswaarde af. De meest recente EFSA-opinie dateert van 2020 en heeft betrekking op vier PFAS. Deze waarde wordt in de risicobeoordeling gebruikt en heeft geen wettelijke status. De Europese Commissie kan op basis van een EFSA-opinie Europese wetgeving opstellen (<https://www.rivm.nl/pfas/vraag-antwoord>).

³ EFSA heeft de gezondheidkundige grenswaarde bepaald voor vier PFAS die volgens EFSA gelijksoortige eigenschappen hebben en het meeste worden gevonden in bloed van mensen: PFOS (perfluorooctaansulfonzuur), PFOA (perfluoroctaanzuur), PFNA (perfluoronaanzuur) en PFHxS (perfluorhexaansulfonzuur).

⁴ <https://stories.kuleuven.be/nl/verhalen/eredoctor-philippe-grandjean>

Zo wordt in het op vandaag voorliggende voorstel van de Europese Commissie tot herziening van de Europese Kaderrichtlijn Water, de Europese Grondwaterrichtlijn en de Europese Richtlijn Milieukwaliteitsnormen⁵ **een milieukwaliteitsnorm voorgesteld van 4,4 nanogram/liter som 24-PFAS uitgedrukt als PFOA-equivalent voor grondwater**, met in de toelichting een uitdrukkelijke verwijzing naar de op 9 juli 2020 door EFSA bepaalde gezondheidkundige grenswaarde voor PFAS:

*'Dit voorstel is ook in overeenstemming met de onlangs herziene drinkwaterrichtlijn, die uiterlijk in januari 2023 in alle EU-lidstaten moet zijn omgezet. Door de verontreiniging van oppervlakte- en grondwater aan te pakken, leidt dit voorstel tot bescherming van vitale drinkwaterbronnen en verlaging van de behandelingskosten. De drinkwaterrichtlijn en dit voorstel hebben betrekking op een breed scala aan verontreinigende stoffen, met name bestrijdingsmiddelen, geneesmiddelen en de groep poly- en perfluoralkylstoffen (PFAS). **Met betrekking tot PFAS moet worden opgemerkt dat dit voorstel, in tegenstelling tot de herziene drinkwaterrichtlijn, is gebaseerd op het meest recente advies van de EFSA over PFAS, dat op 9 juli 2020 is aangenomen.**'⁶*

4. De op 9 juli 2020 door EFSA bepaalde gezondheidkundige grenswaarde, gebaseerd op de onderzoeksresultaten van Professor Philippe Grandjean, kon niet verhinderen dat in het voorjaar van 2021 in Vlaanderen alsnog het **PFAS-schandaal** losbarstte.⁷

De in juni 2021 geïnstalleerde Parlementaire Onderzoekscommissie PFAS-PFOS besloot in haar eindverslag van 28 maart 2022 **dat de Vlaamse overheid er onvoldoende in geslaagd is zich van haar kerntaken op het vlak van gezondheids- en milieubescherming te kwijten:**

*'Na een grondige studie van de talrijke aangeleverde documenten en de vele georganiseerde hoorzittingen komt de onderzoekscommissie tot de conclusie dat **het overheidssysteem niet in staat is gebleken om de inwoners van Vlaanderen op een doeltreffende manier te beschermen** tegen de invloed van persistente, bioaccumuleerbare verontreiniging afkomstig van de chemische industrie. (...)*

⁵ Europese Commissie, COM (2022) 540 final, Voorstel voor een Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad tot wijziging van Richtlijn 2000/60/EG tot vaststelling van een kader voor communautaire maatregelen betreffende het waterbeleid, Richtlijn 2006/118/EG betreffende de bescherming van het grondwater tegen verontreiniging en achteruitgang van de toestand en Richtlijn 2008/105/EG inzake milieukwaliteitsnormen op het gebied van het waterbeleid (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52022PC0540>).

⁶ Nederland gaat eenzelfde weg op (zie <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-2e8e53ffa7686d94984146f4a6ee4042c92b75bd/pdf>). In een rapport van 3 mei 2021 wees het Nederlandse Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) erop dat de gezondheidkundige grenswaarde van 4,4 ng/kg lg/week **resulteert in een gezondheidkundige grenswaarde van 4,4 ng/l** (zie pagina 21, 1ste paragraaf van <https://www.rivm.nl/sites/default/files/2021-06/Advies%20drw%204-PFAS%20DEF%20beveiligd.pdf>). De Nederlandse minister van Infrastructuur en Waterstaat Mark Harbers besliste in oktober 2022 om de waarde van **4,4 ng/l** op te nemen als **wettelijke kwaliteitseis**.

⁷ Schandaal dat ingevolge het Oostweelproject in Vlaanderen reeds jaren sluimerde, zelfs nog vóór de PFAS-crisis in 2018 losbarstte in Nederland.

Om meer preventief te kunnen optreden in plaats van reactief moeten de aanwezigheid en de gevolgen van gevaarlijke en risicohoudende stoffen sneller en beter in beeld gebracht worden. Daarvoor is een aantal veranderingen nodig. Er is duidelijk meer kennisdeling nodig tussen de overheid en de wetenschap en ook onderling. Verder moet de administratie opnieuw versterkt worden. (...)

*Weliswaar stelt de commissie vast dat **bij het doorgeven van informatie en adviezen over het humaan toxicologische risico onzekerheid bij beleidsmakers voorbarig is verschoven naar zekerheid.*** (stuk 21, p. 57-58)

5. In zijn eindrapport van 16 december 2022 riep de PFAS-opdrachthouder op om **uit te gaan van het voorzorgsprincipe:**

*'Om het risico op schade aan de gezondheid en de natuur te voorkomen, moet nagegaan worden hoe de verspreiding en de blootstelling van de verontreiniging zo efficiënt mogelijk beperkt kunnen worden. In die risicogebaseerde aanpak komen milieu- en gezondheidsdoelen samen. **Vermits nog niet alle effecten van PFAS gekend zijn, wordt bovendien uitgegaan van het voorzorgsprincipe: beter voorkomen dan genezen.*** (stuk 22, p. 20)

Onder uitdrukkelijke verwijzing naar het op vandaag voorliggende voorstel van de Europese Commissie,⁸ wees de PFAS-opdrachthouder erop dat **Vlaanderen zich moet voorbereiden op een verdere verstrenging van de grenswaarden en milieukwaliteitsnormen:**

*'De toenemende wetenschappelijke kennis wijst steeds meer risico's voor de mens en het ecosysteem aan, met name voor de niet-polymeer PFAS. Afhankelijk van de ketenlengte en de functionele groep zorgt eerder de mobiliteit (korte ketens) dan wel het bioaccumulerend karakter (langere ketens) voor verspreiding en risico's. **Verder inzicht leidt tot een verregaande verstrenging van de grenswaarden en milieukwaliteitsdoelstellingen. Het recente voorstel van de Europese Commissie voor verstrenging van de Kaderrichtlijn Water, neemt dan ook nieuwe milieukwaliteitsdoelstellingen op voor een lijst van 24 niet-polymeer PFAS. Die stellen bijzonder strenge waarden voor op vlak van waterkwaliteit en aanwezigheid van PFAS in biota.*** (stuk 22, p. 98)

6. In 2021 en 2022 werden door de Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek (VITO) aan de Belgische kust **zeeschuim en zeewater** bemonsterd en geanalyseerd op het voorkomen van PFAS (stuk 19).

In het kader van deze studie werden **specifiek in Knokke** extreem hoge concentraties **PFAS in zeeschuim** vastgesteld, **tot 2.400.000 ng/l** voor de som van alle gedetecteerde PFAS-

⁸ Zie voetnoot 5.

verbindingen (stuk 19, p. 12).⁹ PFOS en PFOA waren de dominante componenten in de zeeschuim stalen. De som van de 4 EFSA componenten (PFOS, PFOA, PFNA en PFHxS) vormden 90 % van de totale PFAS-concentraties in de meest verontreinigde zeeschuimstalen.

Dit bracht de VITO tot volgende **alarterende conclusies** in haar rapport van januari 2023 (stuk 19, p. 28) :

'De hoogste blootstellingsniveaus worden voorspeld voor kleine kinderen (1-2 jaar), gezien hun relatief hogere blootstellingsfactoren (vnl. ingestie) ten opzichte van hun lichaamsgewicht bij andere leeftijdsgroepen. Toch zien we ook voor andere leeftijdsgroepen (andere leeftijdsgroepen kinderen en volwassenen) overschrijdingen van de toetsingswaarden van EFSA (0,63 ng/kg/dag).

De grootste bijdrage is te wijten aan de ingestie van schuimdeeltjes. Blootstelling via de huid speelt minder een rol, maar is niet verwaarloosbaar.

Bovenstaande overschrijdingen van de gezondheidskundige toetsingswaarden voor PFAS (EFSA TWI) ten gevolge van contact met PFAS houdend zeeschuim geven aanleiding tot bezorgdheid en advies om contact met zeeschuim bij recreatie aan de kust te beperken. Dit advies moet in de eerste plaats gericht zijn op het beperken van ingestie van zeeschuim. Bijkomend is advies om huidcontact met PFAS houdend zeeschuim aangeraden (+ advies om zeeschuim af te spoelen na recreatie).'

7. Aansluitend op het rapport van januari 2023 (stuk 19) voerde VITO een **vervolgstudie** uit in **Knokke**, ditmaal met betrekking tot de **PFAS-concentraties in de omgevingslucht** (stuk 20).

Hoewel er nog geen volwaardige gezondheidskundige advieswaarde voor PFAS in omgevingslucht voorhanden is, stelde VITO vast dat de PFAS-concentratie in de omgevingslucht in Knokke gemiddeld ongeveer **4,5 keer hoger** is dan de stedelijke achtergrondconcentratie in Borgerhout en **40 keer hoger** is dan de landelijke achtergrondconcentratie in Dessel. **Deze verhoging ten opzichte van de achtergrond wordt als significant beschouwd** (stuk 20, p. 19).

De zorgwekkende resultaten van de twee VITO-studies, **heel specifiek voor Knokke** (stukken 19 en 20), kwamen uitgebreid aan bod in Vlaamse en Nederlandse media.¹⁰ Ondanks de ernst

⁹ Ter vergelijking: de risicogrenzen voor oppervlaktewater in Nederland zijn **0,007 nanogram per liter voor PFOS** en **0,3 nanogram per liter voor PFOA** (<https://www.ftm.nl/artikelen/waterleidingbedrijven-kampen-met-pfas-uit-zeewater?share=fPbAr4xAuh4spNvVWrsrHzh7G7StkR%2Bd6WUpftG3S5FNNNBeHIWPzHApWyWa17I%3D>).

¹⁰ Zie onder meer L. VAN DER VELDEN en C. STOOKER, 'PFAS aan de kust: Knokke steekt liever nog even de kop in het zand', *Het Financieele Dagblad*, 7 september 2023 (<https://fd.nl/bedrijfsleven/1485838/pfas-aan-de-kust-knokke-steekt-liever-nog-even-de-kop-in-het-zand>), met volgend citaat: 'Milieuchemicus Chiel Jonker, verbonden aan de Universiteit Utrecht, heeft de luchtmetingen van het Vito op verzoek van het FD bekeken. 'Het is een indicatief onderzoek, maar op basis van deze waarden kun je berekenen dat je in Knokke alleen via de lucht dagelijks al 8% van de geadviseerde maximale hoeveelheid pfas binnenkrijgt. Dat geldt dan specifiek voor

van het risico voor kleine kinderen, **communiceerde de Vlaamse overheid hierover slechts eenmalig:**

*'Aan de Vlaamse kust bevat het zeeschuim zoveel pfas dat kinderen er niet meer in mogen spelen. Ook zit er pfas in de 'gezonde' zeelucht. Wat betekent dat voor de naastgelegen Zeeuwse stranden? **En hoe kan het dat ze in kustdorp Knokke niet op de hoogte zijn?** 'Ik heb kinderen en ik had dit willen weten. (...)*

Ondanks de zorgen van experts en het stevige advies worden ouders in Knokke nergens gewaarschuwd. Vito-onderzoeker Gemoets: 'Er is eenmalig over gecommuniceerd en ons rapport staat op de website van de Vlaamse overheid, maar er is geen communicatiecampagne geweest. Terwijl er in de Amerikaanse staat Michigan wél borden met waarschuwingen voor pfas in zoetwaterschuim staan. En het pfas-gehalte daar vergelijkbaar is met de gemiddelde concentratie die wij vonden.' (...)

Nu lijkt niemand zich ervan bewust. Bij verschillende galeries, speelgoedwinkels, de VVV, surfscholen, fietsenverhuurders en **zelfs de strandwacht** klinkt dezelfde boodschap: hoe bedoelt u, pfas in Knokke? (...)

Waar het Vito van 'zeer hoge waardes' spreekt, noemt de burgemeester ze in een videogesprek 'nog altijd zeer laag'. **Eenmalige communicatie vindt hij meer dan voldoende**, al weet hij zelf niet precies meer wat in dit advies stond en of dit nu over schuim, lucht of water ging. **De suggestie van waarschuwborden noemt hij 'absurd'**. 'Laat ons een kat een kat noemen: er mag tegenwoordig niks meer. Ik vind dat allemaal een beetje overdreven en heb geen zin om daarover in discussie te gaan. Wij hebben voldoende geïnformeerd en daarmee uit.' Daarna verbreekt hij de verbinding.¹¹

8. Naast PFAS heeft de voorliggende zaak ook betrekking op de toepassing van de **Europese Verordening voor Overbrenging van Afvalstoffen** (hierna: EVOA).

Op **12 oktober 2023** bracht de Nederlandse Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT) een **signaalrapportage** uit over het reeds langer vastgestelde probleem dat de EVOA onvoldoende regels voor PFAS in afval stelt en dat er **in de EVOA onvoldoende houvast is om afval met PFAS tegen te houden bij twijfel over de kwaliteit van de afvalverwerking**.¹²

de bemonsterde periode, bij hardere wind zou het meer kunnen zijn. In het stedelijke Borgerhout is dat ongeveer vijf keer zo laag. En dat komt bovenop de pfas die je toch al elke dag binnenkrijgt via voeding en water. Nou kun je beslissen om geen vis meer te eten [waar relatief veel pfas in zit, red.], maar ademen moet je. **Pfas in de lucht kun je niet ontlopen.**'

¹¹ Citaat uit L. VAN DER VELDEN en C. STOOKER, 'PFAS aan de kust: Knokke steekt liever nog even de kop in het zand', *Het Financieele Dagblad*, 7 september 2024 (<https://fd.nl/bedrijfsleven/1485838/pfas-aan-de-kust-knokke-steekt-liever-nog-even-de-kop-in-het-zand>).

¹² Zie <https://www.ilent.nl/onderwerpen/afvaltransport-evoa/nieuws/2023/10/12/ilt-onvoldoende-houvast-om-verspreiding-pfas-in-afval-tegen-te-gaan>

Het is een tot op vandaag onderbelicht probleem dat, na de start van de Nederlandse PFAS-crisis in 2018 en vóór het losbarsten van het Vlaamse PFAS-schandaal in het voorjaar van 2021, **vanuit Nederland** grote hoeveelheden PFAS-houdend afval, **voor zogenaamde ‘nuttige toepassing’** werden overgebracht naar Vlaanderen.^{13,14}

Zo onder meer werden in **2020** en **2021** vanuit het project **Nieuwe Sluis Terneuzen** – zeesluis die in opdracht van de Vlaams-Nederlandse Scheldec commissie (VNSC), vertegenwoordigd door het Departement Mobiliteit en Openbare Werken, Maritieme Toegang,¹⁵ sinds eind 2017 in Terneuzen wordt gebouwd door de **aannemerscombinatie Sassevaart, bestaande uit BAM Infra, Stadsbader Contractors, DEME, Van Laere nv en Equans**¹⁶ – ongeveer **300.000 m³ afvalstoffen** voor ‘nuttige toepassing’ overgebracht naar Vlaanderen met het oog op **vooroeversuppletie voor de kust van Knokke** (stuk 12, p. 8).¹⁷

9. De voorliggende zaak heeft meer specifiek betrekking op een **nieuwe hoeveelheid afvalstoffen** (naar verluidt **2,6 miljoen m³**, maar deze hoeveelheid lijkt telkens opnieuw te wijzigen, en na de 300.000 m³ (stuk 12, p. 8 en p. 11) en vóór de 2,6 miljoen m³ lijken ook andere afvalstoffen naar Knokke te zijn overgebracht¹⁸) die vanuit het project Nieuwe Sluis Terneuzen voor ‘nuttige toepassing’ worden overgebracht naar Vlaanderen met het oog op vooroeversuppletie voor de kust van Knokke **in de periode vanaf 1 oktober 2023 tot 30 september 2024** (stukken 1-11).
10. Voor de overbrenging van deze (steeds wisselende) hoeveelheid afvalstoffen vanuit Terneuzen naar Vlaanderen, met het oog op ‘nuttige toepassing’ als vooroeversuppletie voor de kust van Knokke, **wordt volgend opmerkelijk besluitvormingstraject doorlopen:**
 - **Zonder voorafgaande effectenbeoordeling** geeft de OVAM op **31 juli 2023** de EVOA-goedkeuring voor de overbrenging van **1.516.000 ton grond (landbodem)**, met het oog

¹³ Onder meer naar GRC Kallo (zie <http://www.nvpg.nl/nieuws/pfas-soilwashing-techniek-wint-infratech-innovatieprijs-2021/>; opgenomen als stuk 32: ‘**In België gelden voor hergebruik hogere normwaarden van PFAS-verbindingen. Doordat geen afvalstoffenbelasting behoeft te worden afgedragen in België ontstaat een ongelijk speelveld.**’).

¹⁴ In het op 23 oktober 2023 bij Uw Raad ingediende verzoekschrift tot nietigverklaring van het Tijdelijk Handelingskader PFAS wordt erop gewezen dat overbrengingen ‘voor nuttige toepassing’ van afval met PFAS-concentraties lager dan ‘8 microgram voor de som’ vanuit Nederland naar Vlaanderen dreigen te zullen worden bestendigd, gelet op de **onverklaarbare discrepantie** tussen de in Nederland geldende ‘3 microgram individueel’ in het 3-7-3-model en de in Vlaanderen vastgelegde ‘8 microgram voor de som’ in het 3-2-8-model (stuk 18, p. 24-26).

¹⁵ Stuk 10, p. 10

¹⁶ Zie <https://nieuwesluisterneuzen.eu/partners/sassevaart>

¹⁷ Naar verluidt zou **eind 2017**, vóór het losbarsten van de Nederlandse PFAS-crisis in 2018 en vóór het losbarsten van het Vlaamse PFAS-schandaal in 2021, in het kader van de toekenning van de overheidsopdracht aan de aannemerscombinatie Sassevaart, **door de Vlaamse overheid zijn toegezegd dat Sassevaart zich kosteloos van deze afvalstoffen zou kunnen ontdoen als ‘nuttige toepassing’ voor de kust van Knokke.**

¹⁸ Zo is in de aanhef van de eerste en derde bestreden beslissing (stukken 1 en 5) te lezen dat Kennisgeving NL715791 een **verlenging uitmaakt van Kennisgeving NL707941** (waarover de overheid in antwoord op de vraag daartoe van verzoekende partijen (stukken 14-16) over deze verlenging geen informatie meedeelt (stuk 17)) en dat Kennisgeving NL715788 een **verlenging uitmaakt van Kennisgeving NL707931** (waarover de overheid in antwoord op de vraag daartoe van verzoekende partijen (stukken 14-16) over deze verlenging geen informatie meedeelt (stuk 17)).

op **nuttige toepassing** als vooroeversuppletie voor de kust van Knokke, in de periode van 1 oktober 2023 tot 30 september 2024 (stukken 1 en 2). Het blijkt om een niet nader toegelichte ‘**verlenging**’ te gaan.¹⁹

- **Zonder voorafgaande effectenbeoordeling** geeft de OVAM op **1 augustus 2023** de EVOA-goedkeuring voor de overbrenging van **2.845.000 ton grond (baggerspecie/waterbodem)**, met het oog op **nuttige toepassing** als vooroeversuppletie voor de kust van Knokke, in de periode van 1 oktober 2023 tot 30 september 2024 (stukken 3 en 4). Het blijkt om een niet nader toegelichte ‘**verlenging**’ te gaan.²⁰
- Hoewel de EVOA-goedkeuring van 31 juli 2023 betrekking heeft op ‘**grond**’ (‘landbodem’) (stuk 1), wijzigt de OVAM haar EVOA-goedkeuringsbesluit van 31 juli 2023 op **19 september 2023** met de toelating om het materiaal (dat in het **EVOA-wijzigingsbesluit** niet langer ‘grond’ maar ‘**baggerspecie**’ wordt genoemd) te **verspreiden ‘door het kleppen ervan middels het openen van de onderste deuren of door het rainbowen ten einde het gewenste profiel van de vooroever te realiseren’** (stukken 3 en 4). De EVOA-goedkeuring van 1 augustus 2023 (stuk 5) ondergaat op 19 september 2023 dezelfde wijziging (stukken 7 en 8).
- **Half september 2023** start het project Nieuwe Sluis Terneuzen met het **verwijderen van de nog aanwezige landtongen aan de noord- en zuidkant van de Nieuwe Sluis**. Het is dit zand dat ‘deels’ (met een steeds wissende hoeveelheid van het ‘deel’) bestemd is om onder de laagwaterlijn bij Knokke-Heist te worden ingezet als vooroeversuppletie.
- **Nà** de EVOA-goedkeuringsbesluiten van 31 juli 2023 resp. 1 augustus 2023 en **vóór** de EVOA-wijzigingsbesluiten van 19 september 2023 (stukken 1-8) dient het Departement Mobiliteit en Openbare Werken, Maritieme Toegang op **12 september 2023** een ‘**ontwerp Passende Beoordeling vooroeversuppletie Knokke-Heist**’ in bij de Beheerseenheid van het Mathematisch Model van de Noordzee (BMM) (stuk 10). Deze (partiële) effectenbeoordeling wordt op **26 september 2023** nader verduidelijkt (stuk 12).
- Twee dagen later, op **28 september 2023**, oordeelt de Beheerseenheid van het Mathematisch Model van de Noordzee (BMM) dat er voor dit project **geen nadelige gevolgen verwacht** worden voor het Vogelrichtlijngebied Speciale Beschermingszone voor Vogels **SBZ 3** en dat er bijgevolg voor het project **geen Natura 2000-toelating vereist** is (stuk 13):

¹⁹ Zie voetnoot 18.

²⁰ Zie voetnoot 18.

*'Ik heb uw ontwerp van passende beoordeling voor de geplande vooroeversuppletie voor de kust van Knokke-Heist, in het kader van de aanvraag tot Natura 2000-toelating voor deze activiteit, goed ontvangen op 12 september 2023. Tevens bevestig ik de goede ontvangst van de bijkomende informatie, o.a. de bodemonderzoeken en EVOA-stukken, op 15 september 2023, alsook **de verduidelijking die u per mail overmaakte op 26 september 2023.***

In het kader van het KB van 27 oktober 2016 betreffende de procedure van aanduiding en beheer van mariene beschermde gebieden beschik ik hiermee over voldoende informatie om te beslissen of deze activiteit nadelige gevolgen heeft op een Natura 2000-gebied.

*Ik heb uw aanvraag voor een Natura 2000-toelating voor de bovengenoemde vooroeversuppletie grondig bekeken. De projectlocatie zoals opgenomen in figuur 2.1 van het ontwerp van passende beoordeling **situeert zich niet in een Natura 2000-gebied maar wel in de nabijheid van het Vogelrichtlijngebied Speciale Beschermingszone voor Vogels SBZ 3.***

*De BMM heeft besloten dat er **voor dit project geen nadelige gevolgen verwacht worden voor het Vogelrichtlijngebied.** Ik heb bijgevolg beslist dat voor dit project **geen Natura 2000-toelating vereist is.***

*Een voorwaarde die ik voor dit project wel opleg is dat de analysesresultaten van de **aanvullende toetsing aan de federale sedimentkwaliteitscriteria** van het afgevoerde materiaal vóór het afvoeren ervan naar Knokke-Heist overgemaakt worden aan de BMM.'*

- Wanneer de verzoekende partijen **tussen 11 en 13 oktober 2023**, aansluitend op de in de media aangekondigde start van de suppletiewerken op 10 oktober 2023, bij de federale, Vlaamse en gemeentelijke overheid alle vergunningen en effectenbeoordelingen voor de vooroeversuppletie voor de kust van Knokke opvragen, worden zij eerst 'van het kastje naar de muur gestuurd' (stukken 14-17), waarna hun vraag **pas op 30 oktober 2023** wordt beantwoord (stuk 17) en er tussen 11 en 30 oktober 2023 **nieuwe besluiten** blijken te zijn tussengekomen (stukken 9-11).

Nà de EVOA-goedkeuringsbesluiten van 31 juli 2023 resp. 1 augustus 2023, gewijzigd op 19 september 2023 (stukken 1-8), nà de start van de suppletiewerken op 10 oktober 2023 (stuk 14) en nà de informatievraag van 11 oktober 2023 van verzoekende partijen (stuk 14), **blijkt de Grondbank pas op 23 resp. 27 oktober 2023 te zijn overgegaan tot de conformverklaring van technisch verslagen, op basis van een pas op 11 oktober 2023 door A+E consult opgesteld 'plan van aanpak in het kader van milieukundige begeleiding'**, waarvan de inhoud tot op vandaag niet werd meegedeeld aan verzoekende partijen.²¹

²¹ De link opgenomen in het mailbericht van 30 oktober 2023 (stuk 17) geeft geen toegang tot deze documenten.

Hoewel de hoeveelheid van 2,6 miljoen m³ enkel zou slaan op de landtongen ('landbodem'), blijkt de Grondbank op 23 resp. 27 oktober 2023 nog twee andere technische verslagen te hebben conform verklaard voor bagger- en ruimingsspecie ('waterbodem'). In twee van de drie conformverklaringen wordt benadrukt **dat geen bijkomende evaluaties nodig zijn omdat het zou gaan om 'PFAS-concentraties onder de rapportagegrens'** (stukken 9-11):

- **'MILIEUKUNDIGE BEGELEIDING:**

A+ E Consult is aangesteld als EBSD voor de opvolging van de werken. Enkel partijen met code 291 én met concentraties aan PFAS onder de rapportagegrens komen voor de opdrachtgever in aanmerking om als vooroeversuppletie te worden afgevoerd.

In het plan van aanpak wordt aangegeven hoe hiervoor de nodige garanties (veiligheidsmarges) worden gesteld zonder de noodzaak om nog bijkomende afperkende stalen te analyseren.

PFAS:

Er werden concentraties PFAS vastgesteld boven de rapportagegrens. Conform de Richtlijn PFAS-onderzoek dd. 04/04/2022 overschrijden deze echter de Waarde Vrij Gebruik niet en is een bijkomende evaluatie nodig bij toepassing van de bodemmaterialen in een groeve of bij onderwatertoepassingen.

Dit is echter niet van toepassing aangezien gronden met concentraties PFAS boven rapportagegrens door de opdrachtgever niet weerhouden worden voor afvoer naar het Vlaams gewest.' (stuk 9)

- **'MILIEUKUNDIGE BEGELEIDING:**

A+ E Consult is aangesteld als EBSD voor de opvolging van de werken. Enkel partijen met code 291 én met concentraties aan PFAS onder de rapportagegrens komen voor de opdrachtgever in aanmerking om als vooroeversuppletie te worden toegepast.

In het plan van aanpak wordt aangegeven hoe hiervoor de nodige garanties (veiligheidsmarges) worden gesteld zonder de noodzaak om nog bijkomende afperkende stalen te analyseren.

PFAS:

*Er werden concentraties PFAS vastgesteld boven detectielimiet (in de rood omrande zone van VAK N). Deze overschrijden echter de Waarde Vrij Gebruik (Richtlijn PFAS-onderzoek dd. 4/4/2022) niet. Er is **bijkomende evaluatie nodig** bij toepassing van de bodemmaterialen in een groeve of bij onderwatertoepassingen (cfr. Richtlijn PFAS-onderzoek dd. 04/04/2022). Dit is echter **niet van toepassing aangezien gronden met concentraties PFAS boven detectielimiet door de opdrachtgever niet weerhouden worden** voor afvoer naar het Vlaams gewest.’ (stuk 10)*

- *‘Deze conformverklaring vervangt de voorgaande integraal en wordt opgemaakt nav een addendum (plan van aanpak ikv milieukundige begeleiding, opgesteld door A+E consult dd 11/10/2023). Hierbij worden de werken ter hoogte van deelpartij 2.2 (= zone 4 thv B118) vrijgegeven. Voor de vrijgave van de zones rond deelpartijen 2.1 (= zone 1 thv 8114) en 2.3 (= zone 1 thv B104) zal nog een afzonderlijk verslag worden opgesteld met analyses van controlestaalnames.*

Voorheen werd reeds een addendum opgesteld nav een afperkend onderzoek voor parameter PFAS (in zone 1, namelijk deelpartij 2.1). Vanaf een diepte van 3 meter onder de waterbodem krijgt de partij een code 291 (met concentraties aan PFAS onder detectielimiet). (cfr. addendum P22173_add_v2 (A+E Consult) dd 17/07/2023).

Het TV werd nog niet opgemaakt conform de bepalingen van het 'Tijdelijk handelingskader PFAS' (beslissing Vlaamse Regering 7/07/2023). Dit document vervalt daarom bij het inwerkingtreden van het Tijdelijk Handelingskader PFAS.

GELDIGHEID:

Deze conformverklaring is enkel geldig voor het ZANDpakket dat zich onder de onderhoudsspecie bevindt. Op bepaalde locatie komt tussen de sliblaag en het zandpakket een bodemlaag van andere samenstelling voor (vb. kleilaag of leemlaag). Er wordt geen uitspraak gedaan over hergebruik van deze andere aanwezige bodemlagen tussen de sliblaag en het zandpakket (aangezien enkel het zandpakket in aanmerking komt voor de aanleg en/of instandhouding van kustverdedigingswerken in het Vlaamse Gewest).

MILIEUKUNDIGE BEGELEIDING:

De uitgravingswerken thv partijen 2 en 4 (code 999, op het zoneringsplan aangeduid als deelpartijen 2.1 en 2.3) moeten worden begeleid door een erkende bodemsaneringsdeskundige. Na afloop van de begeleiding moet er

duidelijkheid zijn over de gebruiksmogelijkheden van de omringende bodem. De Grondbank dient te beschikken over de analyseresultaten en de interpretatie door een erkende bodemsaneringsdeskundige, alvorens een grondverzettoelating te kunnen afleveren voor de zandgronden die grenzen aan zone 1 (thv B114 en B104).

** In de partij met code 291 werden geen overschrijdingen van de detectielimiet voor PFAS vastgesteld.*

De partij met code 999 daarentegen bevat PFAS concentraties boven Waarde Vrij Gebruik.’ (stuk 11)

- Na het antwoord van 30 oktober 2023 (stuk 17) op de informatievragen van 11 tot 13 oktober 2023 van verzoekende partijen (stukken 14-16), plaatst het Departement Mobiliteit en Openbare Werken volgende tekst op zijn website, met **verwijzing naar een andermaal gewijzigde hoeveelheid van 1,8 miljoen m³**.²²

‘Afvoer van zand

*Tijdens de werkzaamheden voor de bouw van de Nieuwe Sluis in Terneuzen komen grote volumes zand vrij. Dat gebeurt onder andere voor het verwijderen van twee grote landtongen ten noorden en zuiden van de nieuwe sluis, om de in- en uitvaart van de sluis mogelijk te maken voor de scheepvaart. Milieuhygiënisch geschikte deelpartijen grond worden na het ontgraven of baggeren nuttig ingezet als secundaire grondstof. Een van deze toepassingen omvat het **versterken van de vooroever aan het strand van Knokke-Heist.***

Versterken van de vooroever aan het strand van Knokke-Heist

*De vooroever in Knokke-Heist wordt opgespoten met **ca. 1,8 miljoen m³** zand uit het sluisproject, ter versterking van de kust onder de laagwaterlijn. Dit is een omvangrijke klus die maanden in beslag neemt. Onderzoek heeft aangetoond dat het aangevoerde zand **niet verontreinigd en PFAS-vrij** is. Van alle grond die bij de aanleg van de Nieuwe Sluis Terneuzen vrijkomt, worden voorafgaand monsters genomen en onderzocht op basis van de Nederlandse en Vlaamse milieuwetgeving. Afhankelijk van de uitkomst van deze analyses wordt de vrijkomende grond uit dit project nuttig toegepast, zoals in de vooroever voor Knokke-Heist. Grond die vervuiling bevat, wordt afgevoerd naar een speciaal depot of naar een reinigingslocatie.*

²² Zie <https://www.vlaanderen.be/departement-mobiliteit-en-openbare-werken/maritieme-toegang/havenprojecten/nieuwe-sluis-terneuzen>

Raadpleegbare stukken

Specifiek voor de toepassing in de vooroever van Knokke-Heist zijn volgende stukken raadpleegbaar ter onderbouwing van de inzetbaarheid van het zand als vooroeversuppletie:

- **Technische verslagen:** deze rapporten beschrijven de onderzoeksverrichtingen die uitgevoerd zijn om de milieuhygiënische kwaliteit van de vrijkomende gronden in kaart te brengen. In deze stukken worden de zanden beschreven die toegepast worden in de vooroever. De technische verslagen zijn opgemaakt door een onafhankelijke erkende Vlaamse bodemsaneringsdeskundige.
- **Conformverklaringen technische verslagen:** de technische verslagen werden inhoudelijk beoordeeld door de erkende bodembeheerorganisatie Grondbank. Middels de conformverklaringen bevestigt Grondbank dat de technische verslagen conform de geldende regels opgemaakt zijn en dat het zand milieuhygiënisch geschikt is voor de beoogde toepassing te Knokke-Heist.
- **EVOA-besluiten:** omdat de zanden afkomstig zijn uit Nederland, is de verplaatsing ervan naar België onderhevig aan de bepaling van de Europese Verordening voor het Overbrengen van Afvalstoffen (EVOA). Middels deze stukken hebben enerzijds Inspectie Leefomgeving en Transport uit Nederland en anderzijds OVAM aan Vlaamse zijde hun akkoord gegeven dat de zanden met de kwaliteiten zoals beschreven in de technische verslagen en hun conformverklaringen geschikt zijn en toegepast kunnen worden als vooroeversuppletie te Knokke-Heist.
- **(Ontwerp) Passende Beoordeling en besluit Beheerseenheid van het Mathematisch Model van de Noordzee:** de vooroever bevindt zich lager dan de laagwaterlijn en valt dus onder federale bevoegdheid. Voor activiteiten in het Belgisch deel van de Noordzee die mogelijk effecten hebben op Natura 2000-gebieden en/of op soorten die onder Europese wetgeving beschermd zijn, dient overeenkomstig het KB van 27 oktober 2016 betreffende de procedure tot aanduiding en beheer van de mariene beschermde gebieden een Natura 2000-toelating te worden verleend door de minister bevoegd voor de Noordzee. Voor het bekomen van deze toelating, waar eventueel voorwaarden in opgenomen zijn, dient een passende beoordeling te worden opgesteld door de Beheerseenheid van het mathematisch model van de Noordzee (BMM). Hiertoe is een ontwerp Passende beoordeling opgemaakt ter ondersteuning van de opmaak van de Natura2000-toelating. Bij de beoordeling van de verschillende stukken heeft BMM

besloten er geen nadelige gevolgen verwacht worden voor het Vogelrichtlijngebied Speciale Beschermingszone voor Vogels SBZ 3.

Wenst u deze rapporteren te consulteren? Stuur dan een verzoek naar het Departement Mobiliteit en Openbare Werken via het DMOW Contactpunt. Het departement zal u de documenten via mail bezorgen.'

11. Het is van deze vier beslissingen van de OVAM (stukken 1 tot en met 8) en van deze drie beslissingen van de Grondbank (stukken 9 tot en met 11) dat verzoekende partijen in dit verzoekschrift de nietigverklaring vorderen.

II. ONTVANKELIJKHEID

II.1. Tijdigheid

12. Op vraag van verzoekende partijen (stukken 14-16)²³ werden de bestreden beslissingen (stukken 1-11) pas op **30 oktober 2023** aan hen overgemaakt (stuk 17). Voorliggend verzoekschrift tot nietigverklaring is dan ook tijdig bij Uw Raad ingediend.

II.2. Belang

13. Overeenkomstig **artikel 19, lid 1, van de gecoördineerde wetten op de Raad van State** kan een vernietigingsberoep voor Uw Raad worden gebracht door elke partij die doet blijken van **een benadeling of een belang**. De belangvereiste is een ontvankelijkheidsvoorwaarde voor het instellen van een procedure bij Uw Raad.

Overeenkomstig de rechtspraak van Uw Raad beschikt een verzoekende partij over het rechtens vereiste belang indien **twee voorwaarden** vervuld zijn:

- 1) de verzoekende partij lijdt door de bestreden administratieve rechtshandeling een **persoonlijk, rechtstreeks, zeker, actueel en wettig nadeel**, en
- 2) de vernietiging van die rechtshandeling verschaft haar een **direct en persoonlijk voordeel**.

Aan elk van deze voorwaarden is in hoofde van verzoekende partijen voldaan.

²³ Verzoekende partijen stelden hun vraag op 11 en 13 oktober 2023, aansluitend op volgend **bericht van 9 oktober 2023 op Radio 2**: 'Nederlands zand mag dan toch naar Knokke-Heist', er blijkt geen PFAS in te zitten' (zie <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2023/10/09/zand-naar-knokke-heist/> met verwijzing naar een hoeveelheid van **1,8 miljoen m³ zand**).

14. Verzoekende partijen kwalificeren als ‘**betrokken publiek**’ in de zin van **artikel 2, lid 5, van het Verdrag van Aarhus** van 25 juni 1998 betreffende toegang tot informatie, inspraak bij besluitvorming en toegang tot de rechter inzake milieuaangelegenheden (hierna: Verdrag van Aarhus), aan wie overeenkomstig **artikel 9, lid 2, van het Verdrag van Aarhus** een zo ruim mogelijke toegang tot beroep bij Uw Raad moet worden gegeven.²⁴
15. Hoewel het Verdrag van Aarhus inspraak in administratieve procedures waarborgt, kregen verzoekende partijen **bij geen van de bestreden besluiten inspraakmogelijkheid**.

II.2.1. Belang van eerste verzoekende partij

16. Eerste verzoekende partij treedt op ter verdediging van een **collectief belang**. Haar maatschappelijk doel, omschreven in artikel 2, Sectie 1 en Sectie 3 van haar statuten, is **van bijzondere aard** (stuk 28):

‘Art. 2. Sectie 1. Belangeloos doel

*1. Het belangeloos doel van de West-Vlaamse Milieufederatie vzw betreft **het behoud, de bescherming en de verbetering van het menselijk en natuurlijk leefmilieu** kaderend in een duurzame ontwikkeling van de samenleving **in de provincie West-Vlaanderen**.*

2. Het belangeloos doel omvat:

- o een verantwoord en efficiënt gebruik van de natuurlijke rijkdommen, ruimte en energiebronnen. Dit impliceert productie- en consumptiepatronen die de beschikbare milieugebruiksruimte en de draagkracht van het ecosysteem respecteren;*
- o het behoud, herstel, de ontwikkeling en het beheer van open ruimte en landschappen;*
- o het behoud, het herstel, de ontwikkeling en het beheer van de biodiversiteit, natuur en natuur-waarden;*
- o het bereiken van een algemene basis milieukwaliteit voor de milieucompartimenten water, bodem en lucht en het bereiken van een bijzondere milieukwaliteit in specifieke omstandigheden of gebieden;*
- o **het bereiken van een beleid gericht op de bescherming van de gezondheid van de mens;***
- o het behoud, het herstel, de ontwikkeling en het beheer van het stedelijk leefmilieu en van de leefbare woonomgeving. Dit impliceert het beperken van*

²⁴ Het Verdrag van Aarhus heeft **rechtstreekse werking** in de interne rechtsorde en is ten aanzien van België in werking getreden op 21 april 2003. Uw Raad is ertoe gehouden de internrechtelijke bepalingen **verdragsconform te interpreteren**.

alle vormen van milieuhinder, waaronder geluidshinder, verkeersoverlast, geurhinder, lichthinder, ...;

- *een sociaal rechtvaardige transitie naar een koolstofarme samenleving;*
- ***het bereiken van een beleid dat berust op het verzorgingsbeginsel en het beginsel van preventief handelen, het beginsel dat milieuaantastingen bij voorrand aan de bron dienen te worden bestreden.***

(...)

Art. 2. Sectie 3. Werkingsgebied

*1. De werking van de West-Vlaamse Milieufederatie vzw richt zich vooral **op het grondgebied van de provincie West-Vlaanderen.** (...)*

*2. De werking van de vzw kan betrekking hebben op lokaal, gemeentelijk, regionaal, gewestelijk, federaal, Europees of internationaal vlak, indien de activiteiten op deze niveaus een impact hebben op het leefmilieu van provincie West-Vlaanderen of ze **precedent- of voorbeeldwaarde hebben voor de bescherming en verbetering van het leefmilieu op West-Vlaams provinciaal niveau.**'*

17. Overeenkomstig artikel 2, lid 5, van het Verdrag van Aarhus, wordt eerste verzoekende partij, als niet-gouvernementele organisatie die zich inzet voor milieubescherming en voldoet aan de eisen van intern recht, **van rechtswege geacht belanghebbende te zijn**, aan wie in overeenstemming met artikel 9, lid 2, van het Verdrag van Aarhus **toegang tot beroep bij Uw Raad** moet worden gegeven.
18. Het **maatschappelijk doel** van eerste verzoekende partij wordt door de zeven bestreden beslissingen **tweevoudig geraakt**: eerste verzoekende partij zet zich met name in om **zowel het menselijk als het natuurlijk leefmilieu** in de provincie West-Vlaanderen te beschermen en te verbeteren.
19. Eerste verzoekende partij verenigt en ondersteunt als koepelorganisatie natuur- en milieuverenigingen, werkzaam in West-Vlaanderen. De lidverenigingen zijn zowel lokale, als regionale, gewestelijke en thematische natuur- en milieuverenigingen (stukken 28 en 29). Proper Strand Lopers is een lidvereniging van eerste verzoekende partij. Proper Strand Lopers tracht mensen bewust te maken van de afvalproblematiek in de wereld, vooral op stranden.²⁵ Proper Strand Lopers telt meer dan 7.000 leden, waaronder **veel actieve vrijwilligers die dagelijks afval van de Belgische stranden halen en van wie de gezondheid door de bestreden beslissingen in gevaar wordt gebracht.**²⁶ Op 5 december 2023 oordeelde het Zweedse Hooggerechtshof dat **de opmerkelijke lichamelijke achteruitgang die tot uiting komt in hoge PFAS-gehalten in het bloed als letselschade moet worden erkend** (stuk 34).

²⁵ Zie <https://www.properstrandlopers.be/>

²⁶ Zie <https://www.properstrandlopers.be/> en <https://www.facebook.com/groups/properstrandlopers>

Overeenkomstig artikel 2, sectie 2.2. van haar statuten kan eerste verzoekende partij met alle wettelijke middelen initiatieven nemen, steunen en coördineren, onder meer door het vertegenwoordigen in rechte en in feite van haar leden – in voorliggend geval van haar lidvereniging Proper Strand Lopers – overal waar het belang van het leefmilieu en dat van de lidorganisatie dit wenselijk en noodzakelijk maken (stuk 28).

20. Na de vrijgave van de VITO-studie van januari 2023 (stuk 19), organiseerde eerste verzoekende partij, inclusief haar lidorganisatie Proper Strand Lopers, samen met de Vlaamse Vereniging voor Omgevingsrecht, op 14 maart 2023 in Gent en op 27 april 2023 in Oostende een **druk bijgewoonde infoavond over ‘PFAS in kustgebieden’, met focus op de in de eerste VITO-studie vastgestelde torenhoge PFAS-concentratie in het zeeschuim in Knokke**, zoals blijkt uit de foldertekst voor deze twee activiteiten:

*‘Aan de Belgische kust worden hoge concentraties PFAS aangetroffen. **De PFAS-vervuiling concentreert zich in het zeeschuim, dat vervolgens op het land wordt geblazen.** De minuscule druppeltjes (sea spray aerosolen) blijken een PFAS-concentratie te hebben die honderden tot duizenden keren hoger is dan in zeewater.*

In juli en oktober 2022 liet de Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek (VITO) op vraag van het Agentschap Zorg en Gezondheid (AZG) de PFAS-niveaus bepalen in zeewater en zeeschuim aan de Belgische kust (Knokke en De Haan). Prof. dr. Jacob de Boer (VU Amsterdam), dr. ir. Johan Gemoets (VITO) en prof. dr. Stefan Voorspoels (VITO) bespreken de resultaten van dit onderzoek.’²⁷

21. Na afloop van de infoavond van 27 april 2023 in Oostende, raakte via de VITO bekend dat de *sea spray aerosolen* er **in Knokke** toe leiden dat ook **torenhoge PFAS-concentraties in de omgevingslucht** worden vastgesteld (stuk 20).
22. De zeven bestreden beslissingen raken dus onmiskenbaar het doel van eerste verzoekende partij om het **menselijk leefmilieu** te beschermen en te verbeteren. Zij raken ook het doel van eerste verzoekende partij om het **natuurlijk leefmilieu** in West-Vlaanderen te beschermen en te verbeteren, gelet op de **niet-onderzochte effecten van de vooroeversuppletie op een groot aantal Natura 2000-gebieden** gesitueerd in de provincie West-Vlaanderen (zie de ontoereikende passende beoordeling, stuk 12).
23. **Samengevat**, leidt de door VITO in Knokke vastgestelde PFAS-verontreiniging in het zeeschuim en in de omgevingslucht (stukken 19 en 20) ertoe dat eerste verzoekende partij een persoonlijk, rechtstreeks, zeker, actueel en wettig belang heeft om **elke verdere achteruitgang van het menselijk en natuurlijk leefmilieu door de ophoging van de zeebodem met PFAS-houdende bodemmateriële voor de kust van Knokke tegen te gaan.**

²⁷ Voor de twee folderteksten, zie https://vvor.be/wp-content/uploads/2023/01/folder_20230314-2704.pdf en https://vvor.be/wp-content/uploads/2023/01/folder_20230427.vvor_.pdf

Het direct en persoonlijk voordeel dat eerste verzoekende partij haalt uit de vernietiging van de zeven bestreden beslissingen bestaat in het **vermijden van een toename van letselschade bij kustbewoners, kustbezoekers en afvalrapers op het strand** en in het **vermijden van een achteruitgang van de staat van instandhouding van de in en om Knokke gelegen Natura 2000-gebieden**.

II.2.2. Belang van tweede verzoekende partij

24. Tweede verzoekende partij treedt op ter verdediging van een **collectief belang**. Haar maatschappelijk doel, omschreven in artikel 2 van haar statuten, is **van bijzondere aard** (stuk 30):

*‘vzw Climaxi is een **sociaal rechtvaardige** klimaatbeweging. De klimaatproblematiek moet volgens Climaxi gekaderd worden in de algemene milieuproblematiek. Klimaat, waardig werk, **milieu en sociale ongelijkheid** kennen van lokale tot mondiale uitlopers en versterken elkaar. Daarom analyseert Climaxi deze interacties, sensibiliseert ze mensen rond de thema’s en zet ze **allerhande acties, waaronder juridische**, op rond lokale, regionale, nationale of internationale milieu- en klimaatproblemen.’*

25. Overeenkomstig artikel 2, lid 5, van het Verdrag van Aarhus, wordt tweede verzoekende partij, als niet-gouvernementele organisatie die zich inzet voor milieubescherming en voldoet aan de eisen van intern recht, **van rechtswege geacht belanghebbende te zijn**, aan wie in overeenstemming met artikel 9, lid 2, van het Verdrag van Aarhus **toegang tot beroep bij Uw Raad** moet worden gegeven.
26. Het **maatschappelijk doel** van tweede verzoekende partij wordt door de zeven bestreden beslissingen **geraakt**. Tweede verzoekende partij is met name een **milieuorganisatie met focus op sociale rechtvaardigheid**.
27. Tweede verzoekende partij ijvert voor het in kaart brengen van de gezondheidsgebruiksruimte op het vlak van PFAS, met inachtneming van alle blootstellingsroutes, in het besef dat chemische verontreiniging de veilige planetaire limiet heeft overschreden,²⁸ en dat de snelheid waarmee PFAS in het milieu opduiken, de overheid niet meer toelaat om de risico’s in te schatten en de problemen te beheersen.²⁹

Tweede verzoekende partij onderneemt **actie om overheid en burgers bewust te maken van de overvolle gezondheidsgebruiksruimte**. Zij eist dat de voor PFAS reeds dramatisch

²⁸ D. CARRINGTON, ‘Chemical pollution has passed safe limit for humanity, say scientists’, *The Guardian*, 18 January 2022.

²⁹ J. DE BOER, ‘De wereld als laboratorium. Over stoffen die nooit gemaakt hadden mogen worden’, Rede uitgesproken bij zijn afscheid als hoogleraar Environmental Chemistry and Toxicology bij de Faculteit der Bètawetenschappen van de Vrije Universiteit Amsterdam op vrijdag 22 april 2022.

overschreden gezondheidskundige grenswaarde door de overheid streng wordt bewaakt. Zo ondersteunt tweede verzoekende partij lokale actiecomités die, onder meer aan de Belgische kust, opkomen voor PFAS-slachtoffers.³⁰

Samen met deze actiecomités organiseerde zij afgelopen lente/zomer een bloedonderzoek. Dit onderzoek leidde tot een opmerkelijke tegenkanting van het Departement Zorg, waarbij alle huisartsen in Vlaanderen door de overheid actief werden ontraden om hieraan mee te werken (stuk 31).³¹ **Het bloedonderzoek leverde torenhoge bloedwaarden voor PFOS en PFOA op, tot 815 microgram per liter.**^{32 33}

Tweede verzoekende partij is ook uitgever van 'Het Visserijblad', een Vlaams maandelijks tijdschrift over de wereld van de visserij, waarvan het eerste nummer op 25 februari 1933 werd gepubliceerd en dat in 2015 door tweede verzoekende partij werd overgenomen.^{34,35} In het Visserijblad van 2022 en 2023 besteedt tweede verzoekende partij aandacht aan de mogelijk ingevolge de PFAS-verontreiniging teruggelopen oogst van Belgische vissers (stuk 33).³⁶

28. **Samengevat**, leidt de door VITO in Knokke vastgestelde PFAS-verontreiniging in het zeeschuim en in de omgevingslucht (stukken 19 en 20) ertoe dat tweede verzoekende partij een persoonlijk, rechtstreeks, zeker, actueel en wettig belang heeft om **elke verdere achteruitgang**

³⁰ Zie het groot aantal PFAS-gerelateerde activiteiten vermeld op www.climaxi.be. Zie onder meer:

<https://www.climaxi.be/nieuws/climaxi-voert-actie-het-pfas-bad-zit-vol>

<https://www.climaxi.be/index.php/nieuws/climaxi-voert-pfas-acties-aan-gemeenteraden>

<https://www.climaxi.be/index.php/nieuws/pfas-blijft-een-probleem-vlaanderen>

³¹ Zie ook <https://www.climaxi.be/nieuws/minister-demir-en-het-departement-zorg-vlaanderen-negeren-het-pfas-bloedonderzoek>

³² Zie https://www.nieuwsblad.be/cnt/dmf20230619_97126020: 'Tijdens de tocht werd met gezwaaid met flyers met het opschrift **Ken je PFAS-bloedwaarden. Samen met de beweging Climaxi roepen buurtcomités rond PFAS in Vlaanderen op om bloedstalen af te geven voor analyses.**'

³³ De door tweede verzoekende partij in **Kruisem vastgestelde bloedwaarde van 815 µg/l** is veel hoger dan de in Europa geldende richtwaarden van de Duitse Humane Biomonitoring (HBM, met aparte waarden voor PFOS en PFOA) en van de Europese Voedselveiligheidsautoriteit (EFSA, voor de som van PFOA, PFNA, PFHxS en PFOS):

- **HBM-I (controle)**
 - voor alle leeftijdsgroepen en geslachten
 - PFOA: 2 µg/l
 - PFOS: 5 µg/l
- **HBM-II (actie)**
 - voor vrouwen van vruchtbare leeftijd (tussen 12 en 51 jaar: voor vrouwen van vruchtbare leeftijd geldt een strengere richtwaarde om de gezondheid van de baby te beschermen)
 - PFOA: 5 µg/l
 - PFOS: 10 µg/l
 - voor alle anderen (vrouwen vanaf 51 jaar en alle mannen)
 - PFOA: 10 µg/l
 - PFOS: 20 µg/l
- **EFSA (richtwaarde) algemene bevolking**
 - som (PFOA+PFNA+PFHxS+PFOS): **6,9 µg/l**

³⁴ https://nl.wikipedia.org/wiki/Het_Visserijblad

³⁵ <https://issuu.com/climaxi/stacks/5a52cae6734e4910afac4447d798ae99>

³⁶ Zie hierover stuk 12, p. 11: '**Gezien de ligging van de projectzone vlakbij de kust, is het gebied mogelijk ook belangrijk voor kustvissers en garnalvissers. De werken starten na 1 oktober 2023, waardoor de piek in het garnalenseizoen, gelegen tussen augustus en november mogelijk deels overlapt met de werken.**'

van het mariene milieu door de ophoging van de zeebodem met PFAS-houdende bodemmateriële voor de kust van Knokke tegen te gaan.

Het direct en persoonlijk voordeel dat tweede verzoekende partij haalt uit de vernietiging van de zeven bestreden beslissingen bestaat in het **tegengaan van een verder toenemende PFAS-vervuiling in visserijproducten.**

In dit verband kan worden verwezen naar het precedentarrest van 5 december 2023 van het Zweedse Hooggerechtshof, dat betrekking heeft op **productaansprakelijkheid**, met name op letselschade veroorzaakt door een met PFAS verontreinigd product (stuk 34). In het arrest gaat het om drinkwater, in voorliggend geval gaat het om **visserijproducten** (zie het in Bijlage I van de Kaderrichtlijn Mariene Strategie opgenomen kwalitatief beschrijvend element voor de omschrijving van de 'goede milieutoestand' van het mariene milieu: **'Vervuilende stoffen in vis en andere visserijproducten voor menselijke consumptie overschrijden niet de grenzen die door communautaire wetgeving of andere relevante normen zijn vastgesteld.'**).

III. MIDDEL

29. Verzoekende partijen voeren **één middel** aan.

Eerste en enige middel

genomen uit de schending van

- artikel 6, § 1, X, eerste lid, 4° en laatste lid van de Bijzondere Wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen (hierna: **BWHI**),
- artikel 2, punt 6, artikel 12, artikel 24 en artikel 25 en **artikel 2, punt 35, e)**, van de Verordening (EG) nr. 1013/2006 van het Europees Parlement en de Raad van 14 juni 2006 betreffende de overbrenging van afvalstoffen (hierna: **EVOA**) *juncto*
 - artikel 1, artikel 2, a), artikel 3, lid 1 en 2, artikel 8 van de richtlijn 2001/42/EG van het Europees Parlement en de Raad van 27 juni 2001 betreffende de beoordeling van de gevolgen voor het milieu van bepaalde plannen en programma's (hierna: **Plan-MER-richtlijn**),
 - artikel 2, lid 1, artikel 4, lid 2 *juncto* rubriek 10.k) van Bijlage II van richtlijn 2011/92/EU van het Europees Parlement en de Raad van 13 december 2011 betreffende de milieueffectbeoordeling van bepaalde openbare en particuliere projecten, zoals gewijzigd door Richtlijn 2014/52/EU van het Europees Parlement en de Raad van 16 april 2014 tot wijziging van Richtlijn 2011/92/EU betreffende de milieueffectbeoordeling van bepaalde openbare en particuliere projecten (hierna: **Project-MER-richtlijn**);

- artikel 6, leden 2, 3 en 4 van richtlijn 92/43/EEG van 21 mei 1992 van de Raad inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna (hierna: **Habitatrichtlijn**),
- artikel 4 van richtlijn 2009/147/EG van het Europees Parlement en de Raad van 30 november 2009 inzake het behoud van de vogelstand (hierna: **Vogelrichtlijn**)
- artikel 3, punten 1, 2 en 15 en artikel 6, leden 1, 2 en 4 van richtlijn 2008/98/EG van het Europees Parlement en de Raad van 19 november 2008 betreffende afvalstoffen en tot intrekking van een aantal richtlijnen (hierna: **Kaderrichtlijn Afvalstoffen**),
- artikel 7, lid 3 en lid 4, aanhef en b, i), ii), iii) en iv) *juncto* deel 2 van bijlage V, van verordening (EU) 2019/1021 van het Europees Parlement en de Raad van 20 juni 2019 betreffende persistente organische verontreinigende stoffen (hierna: **POP-verordening**),
- artikel 2, 18), artikel 2, 20), artikel 2, 24), artikel 2, 25), artikel 2, 30), artikel 4, lid 1, a) i) ii) en iv), artikel 4, lid 1, b) i) ii), artikel 10, artikel 14, artikel 16 en Bijlage V (punt 1.4.3. en punt 2.4.5.) en Bijlage X van Richtlijn 2000/60/EG van het Europees Parlement en de Raad van 23 oktober 2000 tot vaststelling van een kader voor communautaire maatregelen betreffende het waterbeleid (hierna: **Kaderrichtlijn Water**),
- artikel 1, lid 1, artikel 3, punt 1 en punt 5, artikel 9 en Bijlage I van Richtlijn 2008/56/EG van het Europees Parlement en de Raad van 17 juni 2008 tot vaststelling van een kader voor communautaire maatregelen betreffende het beleid ten aanzien van het mariene milieu (hierna: **Kaderrichtlijn Mariene Strategie**),
- het voorzorgsbeginsel opgenomen in artikel 191, lid 2 van het Verdrag inzake de werking van de Europese Unie (hierna: **VWEU**),
- artikel 16, § 1, 3°, artikel 17 en artikel 44, § 2, 3° van de Wet van 11 december 2022 ter bescherming van het marien milieu en ter organisatie van de mariene ruimtelijke planning in de Belgische zeegebieden (hierna: **Wet Marien Milieu**),
- het zorgvuldigheidsbeginsel, het redelijkheidsbeginsel en de materiële motiveringsplicht als algemene beginselen van behoorlijk bestuur,
- de artikelen 2 en 3 van de wet van 29 juli 1991 betreffende de uitdrukkelijke motivering van de bestuurshandelingen (hierna: **Motiveringswet**),
- en uit het ontbreken van de rechtens vereiste feitelijke en juridische grondslag,

doordat, eerste onderdeel, de Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij (OVAM), bij bestreden beslissingen van 31 juli 2023 (stukken 1 en 2) en van 1 augustus 2023 (stukken 5 en 6), gewijzigd bij bestreden beslissingen van 19 september 2023 (stukken 3 en 4 en stukken 7 en 8), de overbrenging goedkeurt van **1.516.000 ton grond/landbodem** en **2.845.000 ton baggerspecie/waterbodem** van het project Nieuwe Sluis Terneuzen vanuit Nederland naar Vlaanderen, met het oog op ‘**nuttige toepassing**’ als **vooroeversuppletie voor de kust van Knokke**, op basis van volgende ‘algemene beoordeling’:

- 'De bodem komt vrij bij de werkzaamheden voor de bouw van de Nieuwe Sluis Terneuzen en wordt met een bagger-, slijt- en/of beunschip tot voor de kust van Knokke-Heist gebracht. Daar wordt het materiaal door het openen van de onderste deuren geklept en **valt het op de zeebodem**.
- De afvalstof (grond) is afkomstig uit de diepere lagen van de te ontgraven landbodem en wordt na afgraving rechtstreeks afgevoerd naar de toepassingslocatie.
- De onder deze kennisgeving over te brengen bodem heeft de **grondcode 291 (conform verklaard technisch verslag)**. **De individuele PFAS-waarden liggen onder de bepalingsgrens**.
- De grond wordt gebruikt als vooroeversuppletie voor de kust van Knokke en **kadert in het Masterplan Kustveiligheid (Vlaamse bevoegdheid)**. **Het regulier onderhoud** van de zandvoorraad op de stranden en vooroevers is **niet vergunningsplichtig**.
- Er is een contract dat voldoet aan artikel 5 van de Verordening 1013/2006.
- Artikel 12 van de Verordening 1013/2026 is van toepassing. De beoordeling van deze kennisgeving is gebaseerd op de **procedure voor nuttige toepassing**.' (stuk 1)

en

- 'De baggerspecie komt vrij bij de bouw van de Nieuwe Sluis Terneuzen en wordt met een bagger-, slijt- en/of beunschip tot voor de kust van Knokke-Heist gebracht. Daar wordt het materiaal door het openen van de onderste deuren geklept en **valt het op de zeebodem**.
- De onder deze kennisgeving over te brengen baggerspecie heeft de grondcode 291 (conform verklaard technisch verslag). **De individuele PFAS-waarden liggen onder de bepalingsgrens**.
- De baggerspecie wordt gebruikt als vooroeversuppletie voor de kust van Knokke-Heist en **kadert in het Masterplan Kustveiligheid (Vlaamse bevoegdheid)**. **Het regulier onderhoud** van de zandvoorraad op de stranden en vooroevers is **niet vergunningsplichtig**.
- De randvoorwaarden waaraan moet worden voldaan, zijn beschreven in **bijlage 'Nota berging specie NST – vooroeversuppletie Knokke-Heist'** van het dossier en zijn onlosmakelijk verbonden aan deze kennisgeving.
- Er is een contract dat voldoet aan artikel 5 van de Verordening 1013/2006.
- Artikel 12 van de Verordening 1013/2026 is van toepassing. De beoordeling van deze kennisgeving is gebaseerd op de **procedure voor nuttige toepassing**.' (stuk 5)

en

- 'De baggerspecie komt vrij bij de bouw van de nieuwe Sluis Terneuzen en wordt met een bagger-, slijt- en/of beunschip tot voor de kust van Knokke-Heist gebracht. **Daar wordt het materiaal verspreid door het kleppen ervan middels het openen van de**

onderste deuren of door het rainbowen ten einde het gewenste profiel van de vooroever te realiseren.' (stukken 3 en 7)

en doordat, tweede onderdeel, de Grondbank met conformverklaringen van 23 oktober 2023 (stuk 11) en 27 oktober 2023 (stukken 9 en 10) – **nà aanvang van de suppletiewerken op 10 oktober 2023** – het gebruik toestaat van afvalstoffen afkomstig van het project Nieuwe Sluis Terneuzen als bodemmateriaal voor de ophoging van de zeebodem voor de kust van Knokke-Heist, **zonder bijkomende evaluaties 'omdat het zou gaan om 'PFAS-concentraties onder de rapportagegrens',**

terwijl de door de OVAM en de Grondbank in de zeven bestreden beslissingen aangehaalde **motieven feitelijk en juridisch onjuist** en dus **niet draagkrachtig** zijn, nu de OVAM en de Grondbank miskennen dat met de EVOA-goedkeuringsbeslissingen van 31 juli 2023, 1 augustus 2023 en 19 september 2023 en met de conformverklaringen van 23 en 27 oktober 2023 van de Grondbank **een 'illegale overbrenging' in de zin van artikel 2, punt 35, e) EVOA³⁷ wordt toegestaan, met name een overbrenging van afvalstoffen die resulteert in een 'nuttige toepassing' die in strijd is met volgende communautaire regelgeving:**

1° De 'nuttige toepassing' is in strijd met de Plan-MER-richtlijn

In de 'algemene beoordeling' van de bestreden EVOA-goedkeuringsbeslissingen van de OVAM wordt geponeerd dat de grond/baggerspecie afkomstig van het project Nieuwe Sluis Terneuzen *'wordt gebruikt als vooroeversuppletie voor de kust van Knokke en kadert in het Masterplan Kustveiligheid (Vlaamse bevoegdheid)'*.

De door de betreden besluiten toegestane **vooroeversuppletie** voor de kust van Knokke is evenwel **niet voorzien** in het op 10 juni 2011 door de Vlaamse Regering goedgekeurde **Masterplan Kustveiligheid**.³⁸ De effecten van een vooroeversuppletie voor de kust van Knokke werden daardoor ook **niet onderzocht** in het in 2009-2010 verplicht opgemaakte³⁹ en op 17 december 2010 goedgekeurde⁴⁰ plan-MER voor het Geïntegreerd Kustveiligheidsplan.

Doordat de vooroeversuppletie voor de kust van Knokke **niet is voorzien in het Masterplan Kustveiligheid** en evenmin op effecten is onderzocht in het daaraan voorafgaande plan-MER, **valt deze vooroeversuppletie niet onder 'zeewering',**

³⁷ Overeenkomstig artikel 2, punt 35, e) EVOA is een 'illegale overbrenging' een 'overbrenging van afvalstoffen die resulteert in een verwijdering of nuttige toepassing die in strijd is met de communautaire of internationale regelgeving'.

³⁸ Het Masterplan Kustveiligheid is een overstromingsrisicobeheersplan voor het kustgebied. Het werd tot stand gebracht door de afdeling Kust van het Agentschap Maritieme Dienstverlening en Kust. Bedoeling van dit Masterplan is het beschermen van de kust als een natuurlijk en aantrekkelijk gebied. Het moet ervoor zorgen dat de veiligheid van de bewoning in de kustzone en het laag gelegen achterland gegarandeerd is tot 2050 (<https://www.agentschapmdk.be/nl/masterplan-kustveiligheid>, zie stuk 23, p. 13).

³⁹ Zie stuk 24 (<https://mer.lne.be/merdatabank/uploads/merntech1420.pdf>)

⁴⁰ Zie stuk 25 (<https://mer.lne.be/merdatabank/uploads/mergk1420.pdf>)

waarvoor het Vlaamse Gewest overeenkomstig artikel 6, § 1, X, eerste lid, 4° en laatste lid van de Bijzondere Wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen bevoegd is en die het recht inhoudt om *‘in de territoriale wateren en op het continentaal plat de werken en activiteiten uit te voeren, met inbegrip van het baggeren, die noodzakelijk zijn voor de uitoefening van deze bevoegdheden’*.

Uw Raad wees reeds op het belang van de actualiteit van de beslissing van de bevoegde overheid waarbij een plan-MER wordt goedgekeurd.⁴¹ Onderstaande citaten uit het Masterplan Kustveiligheid maken duidelijk dat het op 17 december 2010 goedgekeurde plan-MER de actualiteitstoets niet doorstaat als effectenbeoordeling voorafgaandelijk aan de bestreden EVOA-goedkeuringsbeslissingen van de OVAM en voorafgaandelijk aan de bestreden conformverklaringen van de Grondbank voor **de in het Masterplan Kustveiligheid niet voorziene ‘vooroeversuppletie voor de kust van Knokke’**:

- In het Masterplan Kustveiligheid wordt verduidelijkt dat er **drie types ‘zandsuppleties’** zijn: duinsuppleties, strandsuppleties en vooroeversuppleties⁴² (stuk 23, p. 28). Onder **‘gekozen maatregelen per aandachtszone’** wordt in het Masterplan Kustveiligheid voor Knokke-Heist géén vooroeversuppletie vermeld, maar **enkel een strandsuppletie**, en dit voor de sectie 225 tot 243 (stuk 23, p. 10 en p. 51):

‘Knokke-Heist (sectie 225 tot 243): strandsuppletie (profiel tussen steil en laag strand)’

- Voor deze strandsuppletie in Knokke-Heist wordt in het Masterplan Kustveiligheid bovendien een **limitatief volume** bepaald (stuk 23, p. 71):

‘Knokke-Heist Aandachtszone Knokke-Heist (sectie 225 tot 243) Ter hoogte van Knokke-Heist wordt een **zandsuppletie op het strand** voorzien van ongeveer **3.620.000 m³**. De helling van het nieuwe strand werd zodanig gekozen dat er geen intertidaal strand verloren gaat.’

- Ook de **herkomst van het zand** voor de strandsuppletie ten belope van ca. 3.620.000 m³ in Knokke-Heist wordt in het Masterplan Kustveiligheid

⁴¹ M. STRUBBE, ‘Planaanpassingen na de ontheffings- of goedkeuringsbeslissing van de Dienst MER: nood aan een actualiteitstoets’, noot onder RvS 19 november 2019, nr. 246.125, Mees e.a., *TROS* 2020, 127-138; M. STRUBBE, ‘Wijzigingen in de regelgeving nopen tot actualiteitstoets milieueffectbeoordeling’, noot onder RvVb 8 september 2022, nr. RvVb-A-2223-0024, De Backer, *STORM* 2022/3, 18/01-18/06.

⁴² Voor een nadere duiding van het begrip **‘vooroeversuppletie’**, zie stuk 24, p. 7: *‘Bij vooroeversuppleties wordt op een afstand van het strand, enkele meters onder het laagwaterniveau door onderwatersuppleties een zandbuffer aangebracht. Hierdoor wordt de beschikbare hoeveelheid zand in de actieve kustzone vergroot waardoor er meer zand door natuurlijke processen naar het strand kan worden getransporteerd. Vooroeversuppleties zijn goedkoper dan strandsuppleties (factor 2 à 3) en veroorzaken bij aanleg minder overlast voor de strandgerelateerde activiteiten, maar er dient wel meer zand aangevoerd te worden dan bij een klassieke strandsuppletie.’*

vastgelegd (stuk 23, p. 28), **zonder dat daarbij sprake is van aanwending van afvalstoffen als ‘nuttige toepassing’**:

‘Het zand voor de zandsuppleties zal worden gewonnen op het Belgisch Continentaal Plat. Uiteraard gebeurt dit enkel in de zones die de federale overheid voor zandwinning heeft voorbehouden. De procedures lopen om tegen september 2011 de nodige vergunning van de federale overheid te verkrijgen. Er worden hieromtrent geen problemen verwacht. De Vlaamse overheid beschikt weliswaar al over een vergunning voor het winnen van zand op het Belgisch Continentaal Plat maar die vergunning volstaat niet voor de noden van het Masterplan Kustveiligheid. De nieuwe vergunning van de federale overheid zal betrekking hebben op de winning van 20 miljoen m³ zand over een periode van 10 jaar. In het kader van de aanvraag van die vergunning werd ook een milieueffectenrapport opgesteld in overeenstemming met de federale wetgeving.’

- Het Masterplan Kustveiligheid vermeldt dat de **bevolking op de hoogte werd gebracht van deze strandsuppletie in Knokke-Heist** en dat de gemeente Knokke-Heist met deze strandsuppletie **akkoord** ging:

*‘Tevens werd de bevolking op de hoogte gebracht van de plannen in het kader van kustveiligheid. **Hiertoe werden in verscheidene kustgemeenten infoavonden georganiseerd over het plan-MER van het Masterplan Kustveiligheid.** Daarnaast werd ook een brochure over het plan ontwikkeld. De bedoeling van het communicatieproces bestond er niet alleen in om het publiek te informeren maar ook zo mogelijk rekening te houden met opmerkingen van de burgers bij het concreter uitwerken van de maatregelen voor kustveiligheid aan de Vlaamse kust. Voor iedere aandachtszone werden de voorkeursmaatregelen bepaald. Dat gebeurde op basis van de voorbereidende studies, met name de veiligheidstoetsing, de overstromingsrisicoberekeningen, de **milieueffectrapportage** en de maatschappelijke kosten-batenanalyse. De voorkeursmaatregelen werden aan de betrokken kustgemeenten voorgesteld en met hen besproken.’* (stuk 23, p. 29)

‘De gemeente Knokke-Heist gaat akkoord met het voorstel om een strandsuppletie ter hoogte van secties 225 tot 243 te voorzien.’
(stuk 23, p. 78)

- **Wat betreft de uitvoeringsfase wijst het Masterplan Kustveiligheid op de navolgende project-m.e.r.-plicht en de vergunningsplicht** – van ‘vrijstelling

van vergunningsplicht' voor de navolgende deelprojecten is er geen sprake (stuk 23, p. 84):

*'Het Masterplan Kustveiligheid zal vanaf 2011 stapsgewijs uitgevoerd worden, na het doorlopen van het verdere traject met **eventuele project-MERstudies en ontheffingsprocedures, stedenbouwkundige vergunningsaanvragen...** zodat de verschillende deelprojecten zo snel mogelijk kunnen aangevat worden.'*

2° De 'nuttige toepassing' is in strijd met de Project-MER-richtlijn

In de 'algemene beoordeling' van de bestreden EVOA-goedkeuringsbeslissingen wordt geponeerd dat *'het **regulier onderhoud** van de zandvoorraad op de stranden en vooroevers **niet vergunningsplichtig** is'*.

De door de bestreden beslissingen toegestane 'vooroeversuppletie' voor de kust van Knokke ressorteert onder **rubriek 10.k) van Bijlage II van de Europese project-MER-richtlijn 2011/92/EU**: *'Kustwerken om erosie te bestrijden en maritieme werken die de kust kunnen wijzigen door de aanleg van onder meer dijken, pieren, havenhoofden, en andere kustverdedigingswerken, **met uitzondering van het onderhoud en herstel van deze werken**'*. Bij de implementatie van rubriek 10.k) van Bijlage II van de Europese project-MER-richtlijn 2011/92/EU in Vlaamse regelgeving, met name in **rubriek 10.n) van Bijlage II van het Besluit van de Vlaamse Regering van 10 december 2004** houdende vaststelling van de categorieën van projecten onderworpen aan milieueffectrapportage, werd de in deze rubriek opgenomen uitzondering onterecht verruimd tot 'instandhoudingswerken' (*'**met uitzondering van instandhoudings-, herstel- of onderhoudswerken**'*).

Nu het Masterplan Kustveiligheid **géén vooroeversuppletie** voor de kust van Knokke voorziet (zie supra), kan de door de bestreden beslissingen toegestane vooroeversuppletie ook **niet** worden voorgesteld als een '**herstel**' of '**onderhoud**' van een niet in het Masterplan Kustveiligheid voorzien kustverdedigingswerk.⁴³

⁴³ Over het **onderhoud van een 'strandsuppletie'** (duidelijk te onderscheiden van een 'vooroeversuppletie') wordt in het plan-MER het volgende bepaald: *'Bij strandsuppleties is regelmatig onderhoud een noodzakelijke vereiste. Onderhoud is nodig om de jaarlijkse erosie te compenseren en de veiligheid te garanderen. **De onderhoudsfrequentie is ongeveer eens om de 5 à 10 jaar, waarbij dan telkens een orde van grootte van 100.000 m³ zand wordt aangebracht**'* (stuk 24, p. 5). Dat zowel de 'aanleg' als het 'onderhoud' van een zandsuppletie op effecten moeten worden onderzocht blijkt uit het plan-MER: *'Discipline bodem. De te onderzoeken kustbeschermingsmaatregelen kunnen een invloed hebben op de bodem in het studiegebied, meer in het bijzonder op de aanwezige zeebodem, strand-, duin- en polderbodems. **Er kan onderscheid gemaakt worden tussen activiteiten die plaatsvinden in de aanlegfase en de gebruiksfase (inclusief onderhoud)**. Bij de aanleg kan gekeken worden naar verschillen tussen de alternatieven inzake grondverzet en ruimtebeslag. Na de aanleg wordt vooral, ten gevolge van gewijzigde kustlijnoriëntatie, een impact verwacht op de sedimentatie en erosieprocessen in zee en op het strand. Bij gebruik van harde structuren kunnen bepaalde oplossingen erosie of sedimentatie ter plaatse van nabijgelegen stranden/badplaatsen veroorzaken.'* (stuk 24, p. 14)

De door de bestreden beslissingen toegestane vooroeversuppletie voor de kust van Knokke, met afvalstoffen afkomstig van het project Nieuwe Sluis Terneuzen, is onvermijdelijk een project waarvoor een **project-MER** of een **gemotiveerd verzoek tot ontheffing** moest worden opgesteld.

Nu artikel 2, lid 1 *juncto* artikel 4, lid 2 van richtlijn 2011/92/EU bepaalt dat lidstaten erop moeten toezien dat een vergunning wordt vereist voor projecten die een aanzienlijk milieueffect kunnen hebben – *in casu* voor een project ressorterend onder rubriek 10.k) van Bijlage II – **kon de door de bestreden beslissingen toegestane vooroeversuppletie voor de kust van Knokke niet van de vergunningsplicht worden vrijgesteld.**

Maar er is meer. Ondanks de bewustwording rond PFAS ingevolge de in 2018 in Nederland uitgebroken PFAS-crisis, blijkt de OVAM **reeds in 2020 en 2021, zonder voorafgaande plan- en/of project-milieueffectrapportage, zonder voorafgaande passende beoordeling en zonder de daartoe noodzakelijke vergunningen, de overbrenging van PFAS-houdende afvalstoffen van het project Nieuwe Sluis Terneuzen te hebben toegestaan** met het oog op nuttige toepassing als zogenaamde *‘eerste fase van de vooroeversuppletie in Knokke-Heist’*. Om welke hoeveelheid het in 2020 en 2021 ging is onduidelijk: in de Brochure ‘Tien jaar Masterplan Kustveiligheid’ is sprake van **160.000 m³** (stuk 26, p. 25); in de ontwerp passende beoordeling van 12 september 2023 is sprake van **300.000 m³** (stuk 12, p. 11); de hoeveelheden in de **Kennisgevingen NL707941 en NL707931**, waarvan de bestreden EVOA-goedkeuringsbeslissingen de *‘verlenging’* blijken uit te maken, zijn vooralsnog onbekend:

‘In het najaar van 2020 vond een eerste fase van de vooroeversuppletie in Knokke-Heist plaats. We stortten hiervoor 160.000 m³ zand net onder de laagwaterlijn. De vooroever doet dienst als fundering om in een latere fase een breder strand te kunnen aanleggen, zodat we ook hier voldoende stormveiligheid kunnen realiseren. Het zand is afkomstig van de uitgravingen bij de bouw van de nieuwe sluis in Terneuzen. Het gaat om de diepere, ongeroerde zandlagen. Het zand is vooraf uitgebreid beproefd en voldoet aan alle kwaliteitscriteria om hiervoor te gebruiken. Ook tijdens de suppletie worden stalen genomen en geanalyseerd.

“Dit is een belangrijke synergie waarbij we kwalitatief zand hergebruiken. Op die manier vormt de uitgegraven grond uit een sluisproject een waardevolle grondstof voor de versterking van de kustveiligheid. Niet enkel gaan we zo duurzaam om met grondstoffen volgens de principes van de circulaire economie, deze aanpak vormt ook een win-win voor beide projecten. De zandvoorraad uit zee is niet onuitputbaar. Daarom gaan we op

*zoek naar synergiën met andere projecten waar er zandoverschotten zijn.”
(Projectingenieur Elias) (stuk 26, p. 25)*

3° De ‘nuttige toepassing’ is in strijd met de Habitatrichtlijn en de Vogelrichtlijn

Uit de in 2009-2010, voorafgaandelijk aan het Masterplan Kustveiligheid, uitgevoerde **passende beoordeling** bleek reeds dat er bij de uitvoering van beschermingsmaatregelen in onder meer de zone Knokke-Heist een **betekenisvolle aantasting kon optreden van meerdere Natura 2000-gebieden**, wat er toen toe leidde dat de **uitzonderingsprocedure van artikel 6, lid 4 Habitatrichtlijn moest worden doorlopen**:

‘Passende beoordeling en dwingende redenen van openbaar belang

Inleiding

De dienst MER van het Departement LNE keurde op 17 december 2010 het plan-MER voor het Geïntegreerd Kustveiligheidsplan goed.

Bij het plan-MER werd in toepassing van artikel 36ter van het Natuurbehoudsdecreet een passende beoordeling opgesteld waarin de effecten van het plan onderzocht werden ten aanzien van het vogelrichtlijngebied ‘Poldercomplex’/VEN-gebied ‘Middenkust’, vogelrichtlijngebied ‘Westkust’/VEN-gebied ‘Westkust’, vogelrichtlijngebied ‘Kustbroedvogels te Zeebrugge-Heist’/VEN-gebied ‘De Zwinstreek’ en ‘Baai van Heist, Sashul, Vuurtorenweide en Kleiputten van Heist’, vogelrichtlijngebied ‘Het Zwin’, de mariene vogelrichtlijngebieden SBZ1, SBZ2 en SBZ3, de habitatrichtlijngebieden ‘Polders’, ‘Duingebieden inclusief IJzermonding en Zwin’ en het mariene habitatrichtlijngebied ‘Trapegeer-Stroombank (H1)’.

Uit deze passende beoordeling is gebleken dat er een betekenisvolle aantasting kan optreden van de genoemde Natura 2000-gebieden. De aantasting betreft het verlies aan intertidaal gebied (nat strand) vooral van belang voor bodem- en avifauna, en dit bij uitvoering van beschermingsmaatregelen in de zones Middelkerke, Oostende – Raversijde tot Oostende – Wellington, Blankenberge en Knokke-Heist. Bij verlies dient een compensatie te worden uitgevoerd.

Natuurcompenserende maatregelen moeten uitgevoerd worden om een verlies aan beschermde natuur ten gevolge van het uitvoeren van een plan of project in een speciale beschermingszone te compenseren. Art. 36ter van het Vlaams Natuurdecreet bepaalt dat een plan slechts kan toegestaan worden of goedgekeurd als de compenserende maatregelen van dien aard zijn

dat een evenwaardige habitat of het natuurlijk milieu ervan, van minstens een gelijkwaardige oppervlakte in principe actief is ontwikkeld.

Bij het ontwerpen van de beschermingsmaatregelen op basis van strikt veiligheidstechnische voorwaarden blijkt dat het intertijdegebied globaal genomen afneemt met 42,6 ha.

De aanpak van milderende en natuurcompenserende maatregelen

*Door echter het ontwerp van de zeeweringsmaatregelen aan te passen of door het treffen van milderende maatregelen kan het verlies aan nat strand of de significante negatieve effecten ten aanzien van de Natura 2000-gebieden gereduceerd worden. Een mogelijke milderende maatregel kan bestaan uit het voorzien van een flauwere helling van het strand. **Zo wordt de mogelijkheid voorzien om het ontwerpprofiel van de zandsuppletie te Knokke-Heist aan te passen door het nieuwe strand te Knokke-Heist een flauwere helling te geven dan strikt nodig uit technische overwegingen.** (...)*

*Er kan dus besloten worden dat er **dwingende redenen van groot openbaar belang** voorhanden zijn, redenen waarbij kan worden gesteld dat is voldaan aan de voorwaarde vervat in artikel 36ter § 5 b. Aangezien de redenen van groot openbaar belang volgen uit het garanderen van de openbare veiligheid kan worden voorbijgegaan aan het advies van de Europese Commissie. **Een Besluit van de Vlaamse Regering met betrekking tot het bestaan van dwingende reden van groot openbaar belang dient dus te worden uitgevaardigd.**' (stuk 23, p. 79):*

Hoewel er in het Masterplan Kustveiligheid géén vooroeversuppletie werd voorzien voor de kust van Knokke en de effecten van een vooroeversuppletie ter hoogte van Knokke dan ook niet werden onderzocht in de aan het Masterplan Kustveiligheid voorafgaande plan-MER/passende beoordeling, besloot de Vlaamse overheid om, nà tussenkomst van de bestreden EVOA-beslissingen van 31 juli 2023 en 1 augustus 2023 en voorafgaandelijk aan de in oktober 2023 uit te voeren vooroeversuppletie, **alsnog op 12 september 2023 een ontwerp van passende beoordeling over te maken** aan de Beheerseenheid van het Mathematisch Model van de Noordzee (BMM) (stuk 12). Twee weken later liet de BMM reeds weten dat er voor het project **geen Natura 2000-toelating vereist was** (stuk 13).

In het ontwerp van passende beoordeling van 12 september 2023 worden evenwel **enkel de effecten onderzocht op het mariene Vogelrichtlijngebied SBZ3 (stuk 12)**, waardoor de beslissing van 28 september 2023 van de BMM beperkt is tot enkel en alleen dit federale Natura 2000-gebied (stuk 13).

Noch in het ontwerp van passende beoordeling van 12 september 2023 noch in de BMM-beslissing van 28 september 2023 wordt ingegaan op de effecten op de Habitat- en Vogelrichtlijngebieden die wél werden onderzocht in de passende beoordeling voorafgaandelijk aan het Masterplan Kustveiligheid (stuk 23, p. 79), met name:

- Vogelrichtlijngebied 'Poldercomplex';
- Vogelrichtlijngebied 'Westkust';
- Vogelrichtlijngebied 'Kustbroedvogels te Zeebrugge-Heist';
- Vogelrichtlijngebied 'Het Zwin';⁴⁴
- Mariene vogelrichtlijngebieden SBZ1 en SBZ2;
- Habitatrichtlijngebied 'Polders';
- Habitatrichtlijngebied 'Duingebieden inclusief IJzermonding en Zwin';
- Mariene habitatrichtlijngebied 'Trapegeer-Stroombank'.

Het **behoud** en de **verbetering** van de natuur in deze Europees beschermde natuurgebieden wordt geregeld door de Habitatrichtlijn. Dit houdt in dat de bevoegde federale/Vlaamse overheid **met wetenschappelijke zekerheid** moet vaststellen dat de vooroeversuppletie voor de kust van Knokke de natuurlijke kenmerken van deze Natura 2000-gebieden niet zal aantasten. Het Departement Mobiliteit en Openbare Werken, Maritieme Toegang moest daarvoor een passende beoordeling opmaken.

De ontwerp passende beoordeling van 12 september 2023 volstaat daartoe niet. Dit ontwerp houdt **geen rekening** met de **instandhoudingsdoelstellingen** die gelden voor vogelrichtlijngebied 'Poldercomplex', vogelrichtlijngebied 'Westkust', vogelrichtlijngebied 'Kustbroedvogels te Zeebrugge-Heist', vogelrichtlijngebied 'Het Zwin', de mariene vogelrichtlijngebieden SBZ1 en SBZ2, habitatrichtlijngebied 'Polders', habitatrichtlijngebied 'Duingebieden inclusief IJzermonding en Zwin' en het mariene habitatrichtlijngebied 'Trapegeer-Stroombank', en houdt evenmin rekening met de **staat van instandhouding** van deze Natura 2000-gebieden en met de vraag of deze natuurgebieden door de ophoging van de zeebodem met PFAS-houdende bodemmateriële voor de kust van Knokke **in goede staat kunnen blijven**.

Maar er is meer. De in 2020 en 2021 door de OVAM mogelijk gemaakte '**eerste fase van de (niet in het Masterplan Kustveiligheid voorziene) vooroeversuppletie**' (met een hoeveelheid van 160.000 m³ of 300.000 m³ bodemmateriële of een nog grotere hoeveelheid waarvan recent klaarblijkelijk de 'verlenging' werd aangevraagd) **werd evenmin voorafgegaan door een passende beoordeling**.

In het licht van arrest nr. C-278/21 van 22 november 2022 van het Hof van Justitie van de Europese Unie in de zaak Dansk Akvakultur, dienden in de ontwerp passende

⁴⁴ Het in de passende beoordeling op effecten onderzochte Vogelrichtlijngebied SBZ-V3 ligt op **ca. 600 meter** van de vooroeversuppletie voor de kust van Knokke, terwijl het in de passende beoordeling niet op effecten onderzochte vogelrichtlijngebied 'Het Zwin' op **ca. 850 meter** van deze vooroeversuppletie is gelegen.

beoordeling van 12 september 2023 (stuk 12) dan ook de **cumulatieve effecten** te worden onderzocht **met de in 2020 en 2021 gerealiseerde illegale ophoging van de zeebodem voor de kust van Knokke**,⁴⁵ ten gevolge waarvan de BMM, op basis van de ontwerp passende beoordeling van 12 september 2023 (stuk 12), niet op 28 september 2023 tot het besluit kon komen dat er voor het project geen Natura 2000-toelating vereist was (stuk 13).

4° De ‘nuttige toepassing’ is in strijd met de Kaderrichtlijn Afvalstoffen en de POP-verordening

Overeenkomstig **artikel 6, lid 1, Kaderrichtlijn Afvalstoffen** kunnen de vanaf oktober 2023 bij de bouw van de Nieuwe Sluis Terneuzen vrijkomende 2,3 miljoen m³ afvalstoffen maar in een **‘einde-afvalfase’** belanden, wanneer zij voldoen aan volgende eisen:

- 1) de stof of het voorwerp moet gebruikelijk worden toegepast voor specifieke doelen;
- 2) er moet een markt zijn voor of vraag naar de stof of het voorwerp;
- 3) de stof of het voorwerp moet voldoen aan de technische voorschriften voor de specifieke doelen en aan de voor producten geldende wetgeving en normen;
- 4) het gebruik van de stof of het voorwerp mag niet leiden tot over het geheel genomen ongunstige effecten voor het milieu of de menselijke gezondheid.**

De bestreden EVOA-goedkeuringsbesluiten van de OVAM en de bestreden conformverklaringen van de Grondbank **waarborgen niet** dat het gebruik van deze afvalstoffen voor een – niet in het Masterplan Kustveiligheid voorziene en niet in een plan/project-milieueffectrapportage en passende beoordeling op effecten onderzochte – vooroeversuppletie voor de kust van Knokke **‘over het geheel genomen geen ongunstige effecten op het milieu of de menselijke gezondheid’** hebben:

- De locatie van de vooroeversuppletie valt onder de **federale bevoegdheid voor de Noordzee en het marien milieu**.⁴⁶ Voor het gebruik van bodemmateriële op het Belgische Deel van de Noordzee zijn er **nog geen federale normen opgesteld voor PFAS**.
- In de bestreden conformverklaringen van de Grondbank wordt voor de ophoging van de zeebodem in het Belgische Deel van De Noordzee gebruik

⁴⁵ M. STRUBBE, ‘Bestaand (vergund) gebruik en de verplichtingen onder artikel 6 van de Habitatrichtlijn’, noot onder HvJ 10 november 2022, nr. C-278/21, Dansk Akvakultur, TROS 2022/108.

⁴⁶ België is een federale staat. De bevoegdheden voor milieu zijn verdeeld tussen enerzijds de federale Belgische staat en anderzijds de gewesten. **De federale Belgische staat is bevoegd voor de Noordzee en het marien milieu**. Het Vlaamse Gewest is bevoegd voor ‘milieu’ en ‘kustbescherming’.

gemaakt van de **territoriaal niet-toepasselijke Vlaamse grondverzetregelgeving, terwijl ook in deze grondverzetregelgeving PFAS een ‘niet genormeerde parameter’ is**: PFAS komt niet voor in de Vlarebo-lijst van verontreinigende stoffen opgenomen in bijlage IV ‘Bodemsaneringsnormen’, bijlage V ‘Waarden voor vrij gebruik van bodemmateriële’ en bijlage VI ‘Waarden voor het gebruik van uitgegraven bodem als bouwkundig bodemgebruik of in vormvast product’ en bijlage VII ‘Uitloogbaarheidswaarden voor het gebruik van bodemmateriële voor bouwkundig bodemgebruik of in vormvast product’.⁴⁷ Bij **‘niet genormeerde parameters’** moeten overeenkomstig de Vlaamse grondverzetregelgeving voor het gebruik van bodemmateriële **specifieke beoordelingen worden uitgevoerd**, meer bepaald de beoordeling dat het gebruik van de bodemmateriële in het kader van grondverzet geen bijkomende verontreiniging van het grondwater veroorzaakt en **de beoordeling dat de mogelijke blootstelling aan de verontreinigende stoffen geen bijkomend risico oplevert**.^{48,49}

- Overeenkomstig **artikel 6, lid 4 Kaderrichtlijn Afvalstoffen** kan Vlaanderen **per geval** besluiten *‘dat bepaalde afvalstoffen niet langer afval zijn op grond van de voorwaarden van artikel 6, lid 1 Kaderrichtlijn Afvalstoffen en dit, in voorkomend geval, in lijn met de vereisten van lid 2, onder a) tot en met e), en rekening houdend met grenswaarden voor verontreinigende stoffen en eventuele negatieve gevolgen voor het milieu en de menselijke gezondheid’*.

In de bestreden conformverklaringen van de Grondbank – die pas drie maanden na de bestreden EVOA-goedkeuringsbesluiten van de OVAM en **pas drie weken na de start van de vooroeversuppletiewerken** zijn tussengekomen – wordt **géén specifieke beoordeling** uitgevoerd **‘dat de mogelijke blootstelling aan de verontreinigende stoffen geen bijkomend risico oplevert’** of een andere beoordeling die de toets aan artikel 6, lid 4 Kaderrichtlijn Afvalstoffen doorstaat.

De Grondbank beperkt zich integendeel tot een **‘routinematige en achteloze’ verwijzing** naar het op vandaag voor Uw Raad aangevochten en (mogelijk daarom) **nog niet in werking getreden Vlaams Tijdelijk Handelingskader PFAS** en de daarin opgenomen normering voor het ‘vrij hergebruik’ van bodemmateriële. Op datum van de zeven bestreden beslissingen bepaalt

⁴⁷ Vergelijk: voor **genormeerde parameters** is er een **getalmatige invulling** van streefwaarden, richtwaarden en bodemsaneringsnormen opgenomen in de bijlagen van het Vlarebo. **Deze waarden hebben een humaan- en ecotoxicologische onderbouwing.**

⁴⁸ Zie artikel 161, § 2, artikel 164, 2° en artikel 168, § 3 Vlarebo.

⁴⁹ Ondanks het op 7 juli 2023 door de Vlaamse Regering vastgestelde en **pas op 1 september 2024 in werking tredende Tijdelijk Handelingskader PFAS** – dat door tweede verzoekende partij bij verzoekschrift van 23 oktober 2023 bij Uw Raad wordt aangevochten (stuk 18) – blijft PFAS in het Vlaamse Gewest een **niet genormeerde parameter**.

deze normering **niets over de uit te voeren ‘uitlogingstest’ en ‘kwaliteitstoets’ voor het gebruik van bodemmaterialen onder water.**⁵⁰

- Reeds in een Notitie ‘Emissie en verspreiding van PFAS van afvalverbrandingsinstallatie Indaver’ van 30 november 2022⁵¹ heeft het Nederlandse Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) duidelijk gemaakt dat **de Vlaamse overheid heel wat PFAS onterecht buiten beeld laat.**⁵²

‘De Vlaamse analysemethode WAC/IV/A/025 voor de gehaltesbepaling van PFAS in drink-, grond-, oppervlakte- en afvalwater, die voor de laatste ontwerpversie na goedkeuring van het Vlaamse ministerie per 1 maart 2023 in werking treedt, bevat bepalingsgrenzen van 10 ng/l voor drink-, grond- en oppervlaktewater en 20 ng/l voor afvalwater. Van negen PFAS stoffen is de nauwkeurigheid kleiner, zodat hiervoor een bepalingsgrens van 50 ng/l is vastgesteld. In dit voorschrift zijn de bepalingsgrenzen vergelijkbaar met de limit of quantification (LOQ) ofwel 3 maal de LOD. De LOD komt dan uit op afgerond 3 ng/l voor drink-, grond- en oppervlaktewater en 7 ng/l voor afvalwater.

*De WAC/IV/A/025 verwijst in de referentielijst naar **de internationaal gestandaardiseerde analysemethode ISO 21675:2019. Deze ISO***

⁵⁰ Het ‘tijdelijk handelingskader’ zal **pas uitvoerbaar zijn wanneer de Omgevingsminister voor de uitlogingstest en de kwaliteitstoets ‘codes van goede praktijk’ zal hebben vastgelegd** – een wetgevingspraktijk die werd **afgekeurd door de Raad van State, Afdeling Wetgeving**: *‘Zoals de Raad van State in het verleden reeds meermaals heeft opgemerkt, kan een delegatie aan een minister enkel betrekking hebben op bijkomstige of detailmatige aangelegenheden. Een delegatie aan een minister moet bovendien voldoende specifiek worden opgesteld, aangezien ze restrictief moet worden uitgelegd en niet kan worden aangevuld op basis van de algemene uitvoeringsbevoegdheid. (...) De voormelde delegatie aan de minister kan enkel doorgang vinden als ze zodanig wordt herwerkt dat ze voldoende gespecificeerd is zodat ze daadwerkelijk betrekking heeft op bijkomstige of detailmatige aangelegenheden.’* (Raad van State, afdeling Wetgeving, advies 73.394/1 van 9 mei 2023 over een ontwerp van besluit van de Vlaamse Regering ‘tot vaststelling van een tijdelijk handelingskader voor het gebruik van PFAS-houdende bodemmaterialen en voor de invulling van het saneringscriterium, vermeld in artikel 19, § 1, van het Bodemdecreet van 27 oktober 2006, voor PFAS-houdende bodem, p. 16).

⁵¹ https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2023Z02411&did=2023D05560, p. 18.

⁵² Dat de rapportagegrenzen voor PFAS in Vlaanderen ‘**volatief**’ zijn, valt ook te lezen op de website <https://www.vlaanderen.be/pfas-vervuiling/pfas-lozingsnormen-voor-bedrijven>: *‘Het WAC (het compendium voor de monsterneming, meting en analyse van water) werd aangepast bij Ministerieel Besluit van 23/01/2023 en trad in werking op 09/03/2023 (10 dagen na publicatie op 27/02/2023). De erkende laboratoria in de discipline water houden er al rekening mee (met terugwerkende kracht) sinds 1 september 2022. **PFAS-verbindingen zijn vanaf nu in lagere concentraties meetbaar. Voor afvalwater zijn de rapportagegrenzen voor de meeste PFAS van 100 ng/l naar 20 ng/l gedaald, voor een aantal naar 50 ng/l. Welke grens van toepassing is, kunt u raadplegen in artikel 4 van bijlage 4.2.5.2 bij titel II van het VLAREM. Ook de rapportagegrenzen voor grondwater zijn voor de meeste PFAS-verbindingen gedaald naar 10 ng/l (of voor een aantal naar 50 ng/l). Welke grens van toepassing is voor welke PFAS voor grondwater, kan u raadplegen in referentiemethode WAC/IV/A/025. (...) Intussen wordt al een volgende update van het WAC voorbereid. **Daarbij dalen de rapportagegrenzen voor een bijkomend aantal PFAS-verbindingen naar 10 ng/l voor grondwater en 20 ng/l voor afvalwater**, en kan dan ook voor MePFOSA, EtPFOSA en PFHxS een onderscheid gemaakt wordt tussen lineaire en vertakte vormen. Publicatie wordt in de loop van 2023 verwacht.’***

normvoorschrift bevat een meer uitgebreide beschrijving van de analyse-methode voor de gehaltebepaling van ongefiltreerd drinkgrond-, oppervlakte-, zee- en afvalwater. De LOQ ofwel de bepalingsgrens van de meeste van in totaal 29 PFAS stoffen is haalbaar tot 0,2 ng/l. De LOD is afgerond 0,1 ng/l. De indruk ontstaat dat de LOD van de ISO analyse-methode tenminste een factor 10 tot maximaal een factor 70 lager is dan die van de Vlaamse analysemethode.'

- Door voor te houden dat de PFAS-concentraties in de naar Knokke overgebrachte afvalstoffen 'niet detecteerbaar' zijn (**'PFAS-concentraties onder de rapportagegrens'**), wordt zonder wettelijke grondslag een **'kwantitatieve drempel'** gehanteerd waarmee de vanuit Nederland bijkomend aangevoerde PFAS in het reeds 'overvolle PFAS-bad' voor de kust van Knokke **onterecht buiten beeld** blijven (in het kader van een niet eens uitgevoerde effectenbeoordeling).
- Bodemmaterialen die blijven kwalificeren als afvalstof als gedefinieerd in artikel 3, punt 1, Kaderrichtlijn afvalstoffen,⁵³ **moeten worden beheerd in overeenstemming met artikel 7 POP-verordening.**⁵⁴ Artikel 7, lid 3, POP-verordening verbiedt handelingen van verwijdering of nuttige toepassing, die kunnen leiden tot **nuttige toepassing, recycling, terugwinning of hergebruik van PFOS**. Artikel 7, lid 4, POP-verordening maakt voor PFOS-houdende bodemmaterialen **geen uitzondering** op artikel 7, lid 3, POP-verordening. Krachtens artikel 7, lid 4, aanhef en b), POP-verordening, kan voor PFOS-houdende bodemmaterialen **slechts in uitzonderlijke gevallen en onder strikte voorwaarden van het uitgangspunt van vernietiging of onomkeerbare omzetting worden afgeweken** en een in bijlage V, deel 2, vermelde methode van beheer worden toegestaan, waarbij de betrokken lidstaat de andere lidstaten en de Commissie op de hoogte stelt van zijn instemming met en de rechtvaardiging voor toepassing van de alternatieve handeling. **Deze uitzondering moet strikt worden uitgelegd.**

De bestreden conformverklaringen van de Grondbank **houden geen rekening met bijlage V, deel 2, POP-verordening** waarin is bepaald dat de permanente opslag van PFOS-houdend afval met een PFOS-gehalte **onder de concentratiegrenswaarde van 50 milligram per kilogram** uitsluitend kan worden toegestaan wanneer aan volgende voorwaarden wordt voldaan:

⁵³ Deze bepaling is omgezet in artikel 3, § 1, 1° Materialendecreet.

⁵⁴ Raad van State, afdeling Wetgeving, advies 73.394/1 van 9 mei 2023 over een ontwerp van besluit van de Vlaamse Regering 'tot vaststelling van een tijdelijk handelingskader voor het gebruik van PFAS-houdende bodemmaterialen en voor de invulling van het saneringscriterium, vermeld in artikel 19, § 1, van het Bodemdecreet van 27 oktober 2006, voor PFAS-houdende bodem, p. 11, voetnoot 14.

- 1) de opslag gebeurt in een van volgende locaties:
 - veilige, diepe, ondergrondse, harde rotsformaties;
 - zoutkoepels;
 - een stortplaats voor gevaarlijke afvalstoffen, mits de afvalstoffen voor zover technisch mogelijk zijn verhard of gedeeltelijk gestabiliseerd, zoals vereist voor de indeling van de afvalstoffen in subhoofdstuk 19 03 van Beschikking 2000/532/EG;
- 2) de bepalingen van Richtlijn 1999/31/EG van de Raad en Beschikking 2003/33/EG van de Raad zijn in acht genomen;
- 3) er is aangetoond dat de gekozen handeling uit milieuoogpunt de voorkeur verdient,

Artikel 7, lid 4, aanhef en b, i), ii), iii) en iv), POP-verordening voegt daar voor PFOS-houdende bodemmaterialen nog aan toe dat ook aan de volgende voorwaarden moet zijn voldaan – **voorwaarden waaraan *niet* is voldaan in de bestreden conformverklaringen van de Grondbank:**

- 1) de betrokken houder heeft op voor de bevoegde instantie van de betrokken lidstaat bevredigende wijze aangetoond dat zuivering van het afval met betrekking tot in bijlage IV opgenomen stoffen niet haalbaar is, vernietiging of onomkeerbare omzetting van de POP's in overeenstemming met de beste milieutechnische praktijken of de beste beschikbare technieken niet de uit milieuoogpunt wenselijke optie is, en de bevoegde instantie heeft vervolgens ingestemd met de alternatieve handeling;
- 2) de betrokken houder heeft aan de bevoegde instantie informatie verstrekt over het gehalte van POP's in het afval;
- 3) de handeling is in overeenstemming met de van toepassing zijnde wetgeving van de Unie en met de voorwaarden die zijn vastgelegd in de van toepassing zijnde aanvullende maatregelen zoals bedoeld in lid 5;
- 4) de betrokken lidstaat heeft de andere lidstaten, het Agentschap en de Commissie op de hoogte gesteld van zijn instemming met en de rechtvaardiging daarvoor.

5° De 'nuttige toepassing' is in strijd met de Kaderrichtlijn Water en de Kaderrichtlijn Mariene Strategie

Hoewel de VITO-studie van januari 2023 wijst op **alarterend hoge PFAS-concentraties in het mariene milieu ter hoogte van Knokke** (stuk 19), die blijkens de VITO-studie van april 2023 ook leiden tot **alarterend hoge PFAS-concentraties in de omgevingslucht in Knokke** (stuk 20), werden de EVOA-goedkeuringsbeslissingen van 31 juli 2023, 1 augustus 2023 en 19 september 2023 van de OVAM niet voorafgegaan door een beoordeling of de overbrenging van afvalstoffen

naar het Belgische Deel van de Noordzee, met het oog op een ophoging van de zeebodem voor de kust van Knokke, **kan leiden tot een ‘nuttige toepassing’ die in strijd is met de in de Kaderrichtlijn Water opgenomen beschermings- en verbeteringsverplichting**. De Kaderrichtlijn Water is in het Belgische Deel van de Noordzee van toepassing **op de kustwateren**, voor wat betreft de ecologische en chemische toestand (één zeemijl) en **op de territoriale zee**, voor wat betreft de chemische toestand (12 zeemijlen).

De in de Kaderrichtlijn Water opgenomen beschermingsverplichting houdt in dat een **achteruitgang** van de toestand van oppervlaktewaterlichamen en grondwaterlichamen **moet worden voorkomen**.⁵⁵ De in de Kaderrichtlijn Water opgenomen verbeteringsverplichting houdt in dat alle oppervlaktewaterlichamen en grondwaterlichamen **in een goede toestand worden gebracht tegen 22 december 2027**.⁵⁶

Er is sprake van een **verboden achteruitgang van de ‘ecologische toestand’** zodra één van de kwaliteitselementen die deel uitmaken van de ecologische toestand, een klasse achteruitgaat, of – als die zich reeds in de laagste klasse bevindt – verslechtert.⁵⁷ Er is sprake is van een **verboden achteruitgang van de ‘chemische toestand’** bij de overschrijding van ten minste één van de kwaliteitsnormen of drempelwaarden die gelden voor de in het waterlichaam aanwezige prioritaire stoffen of – **als die waarde al is overschreden – bij een voorzienbare verhoging van de concentratie van die stof, waarbij de op elk monitoringpunt gemeten waarden ieder apart in aanmerking moeten worden genomen**.⁵⁸

Overeenkomstig de Kaderrichtlijn Mariene Strategie is de deadline voor het **bereiken of het behouden van een ‘goede milieutoestand’ van het mariene milieu** nog vroeger, met name **uiterlijk in 2020**. De ‘goede milieutoestand’ wordt krachtens deze richtlijn bepaald op basis van de kwalitatief beschrijvende elementen in Bijlage I, die onder meer het volgende bepalen:

‘(8) Concentraties van vervuilende stoffen zijn zodanig dat geen verontreinigingseffecten optreden.

(9) Vervuilende stoffen in vis en andere visserijproducten voor menselijke consumptie overschrijden niet de grenzen die door communautaire wetgeving of andere relevante normen zijn vastgesteld.’

De bestreden beslissingen van de OVAM en de Grondbank waarborgen niet dat aan deze **Europeesrechtelijke resultaatsverplichtingen** wordt voldaan.

⁵⁵ Art. 4, lid 1, a), i) resp. art. 4, lid 1, b) i) KRW.

⁵⁶ Art. 4, lid 1, a), ii) en iv), resp. art. 4, lid 1, b), ii) KRW.

⁵⁷ Met het Weser-arrest (HvJEU 1 juli 2015 in zaak C-461/13) werd vastgesteld dat de goedkeuring voor een project geweigerd moet worden wanneer dat project een achteruitgang van de toestand van een oppervlaktewaterlichaam kan teweegbrengen of het bereiken van een goede ecologische toestand van dat water in gevaar brengt.

⁵⁸ HvJ EU 28 mei 2020 in zaak C-535/18.

6° De ‘nuttige toepassing’ is in strijd met het in artikel 191, lid 2 VWEU opgenomen voorzorgsbeginsel

In geval van een **gebrek aan waarborg** dat de ophoging van de zeebodem met PFAS-houdende bodemmateriële voor de kust van Knokke **géén ongunstige effecten heeft voor het milieu en de menselijke gezondheid**, verhindert het in artikel 191, lid 2 van het Verdrag inzake de werking van de Europese Unie (VWEU) opgenomen **voorzorgsbeginsel** dat de OVAM en de Grondbank (de overbrenging met het oog op) deze ‘nuttige toepassing’ van afvalstoffen voor de kust van Knokke toestaan.

en terwijl ook de **Wet Marien Milieu** klaar en duidelijk bepaalt dat het ‘**ophogen van de zeebodem**’ in zeegebieden onderworpen is aan een **voorafgaande vergunning** (artikel 16, § 1, 3° Wet Marien Milieu) en dat de procedure voor het verlenen van een vergunning onder meer een **milieueffectenbeoordeling** omvat (artikel 17 Wet Marien Milieu),

zodat de op 31 juli 2023, op 1 augustus 2023 en op 19 september 2023 door de OVAM onzorgvuldig en kennelijk onredelijk **goedgekeurde overbrenging van afvalstoffen** van het project Nieuwe Sluis Terneuzen **naar het Belgische Deel van de Noordzee ter hoogte van Knokke**, met het oog op een nuttige toepassing, waarvoor de technische verslagen op 23 oktober 2023 en op 27 oktober 2023 laattijdig, onzorgvuldig en kennelijk onredelijk door de Grondbank werden conform verklaard, **resulteert in een ‘illegale overbrenging’ in de zin van artikel 2, punt 35, e) EVOA**, met name een overbrenging van afvalstoffen die in strijd is met de Plan-MER-richtlijn, de Project-MER-richtlijn, de Habitatrichtlijn, de Vogelrichtlijn, de Kaderrichtlijn Afvalstoffen, de POP-verordening, de Kaderrichtlijn Water, de Kaderrichtlijn Mariene Strategie en het voorzorgsbeginsel, en die, ingevolge de **schending van de door artikel 16, § 1, 3° Wet Marien Milieu opgelegde vergunningsplicht**, overeenkomstig artikel 44, § 2, 3° Wet Marien Milieu strafrechtelijk wordt gesanctioneerd.

Belang bij het middel

Verzoekende partijen worden door de **illegale overbrenging** van PFAS-houdende afvalstoffen in hun belangen geschaad. De **illegale ophoging van de zeebodem** met PFAS-houdende afvalstoffen voor de kust van Knokke brengt schade toe aan het menselijk en natuurlijk leefmilieu in de provincie West-Vlaanderen en kan leiden tot een toename van PFAS-vervuiling in de visserijproducten.

IV. BESCHIKKEND GEDEELTE

30. OM DEZE REDENEN,
en alle in de loop van het geding nog aan te halen redenen
BEHAGE HET DE RAAD VAN STATE,

Het beroep tot nietigverklaring ontvankelijk en gegrond te verklaren,

De beslissing EVOA van 31 juli 2023 van de Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij over Kennisgeving NL715791, de beslissing EVOA van 19 september 2023 van de Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij over Kennisgeving NL715791, de beslissing EVOA van 1 augustus 2023 van de Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij over Kennisgeving NL715788, de beslissing EVOA van 19 september 2023 van de Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij over Kennisgeving NL715788, de beslissing van 27 oktober 2023 van de Grondbank houdende Conformverklaring Technisch Verslag voor onder meer 2.695.000 m³ zand/uitgegraven bodem, de beslissing van 27 oktober 2023 van de Grondbank houdende Conformverklaring Technisch Verslag voor onder meer 309.723 m³ bagger- en ruimingsspecie en de beslissing van 23 oktober 2023 van de Grondbank houdende Conformverklaring Technisch Verslag voor onder meer 563.300 m³ bagger- en ruimingsspecie te vernietigen,

De kosten ten laste te leggen van de verwerende partijen, inclusief de rolrechten en de rechtsplegingsvergoeding ten bedrage van het basisbedrag van 770 euro.

Voor de verzoekende partijen,
Hun raadvrouw,

18 december 2023

Isabelle Larmuseau
isabelle@omgevingsrecht.be

INVENTARIS VAN OVERTUIGINGSSTUKKEN

1. **Eerste bestreden beslissing** EVOA van 31 juli 2023 van de Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij over Kennisgeving NL715791 (verlenging van Kennisgeving NL707941) houdende goedkeuring van de overbrenging van 1.516.000 ton grond (landbodem) met het oog op nuttige toepassing als vooroeversuppletie voor de kust van Knokke
2. Kennisgevingsdocument voor grensoverschrijdende afvaloverbrenging NL715791
3. **Tweede bestreden beslissing** EVOA van 19 september 2023 van de Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij over Kennisgeving NL715791 houdende wijziging van de goedkeuring van de overbrenging van 1.516.000 ton grond (landbodem) met het oog op nuttige toepassing als vooroeversuppletie voor de kust van Knokke
4. Kennisgevingsdocument voor grensoverschrijdende afvaloverbrenging NL715791
5. **Derde bestreden beslissing** EVOA van 1 augustus 2023 van de Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij over Kennisgeving NL715788 (verlenging van Kennisgeving NL707931) houdende goedkeuring van de overbrenging van 2.845.000 ton grond (baggerspecie/waterbodem, klasse AW (NL), code 291 (VL) met het oog op nuttige toepassing als vooroeversuppletie voor de kust van Knokke
6. Kennisgevingsdocument voor grensoverschrijdende afvaloverbrenging NL715788
7. **Vierde bestreden beslissing** EVOA van 19 september 2023 van de Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij over Kennisgeving NL715788 houdende wijziging van de goedkeuring van de overbrenging van 2.845.000 ton grond (baggerspecie/waterbodem, klasse AW (NL), code 291 (VL) met het oog op nuttige toepassing als vooroeversuppletie voor de kust van Knokke
8. Kennisgevingsdocument voor grensoverschrijdende afvaloverbrenging NL715788
9. **Vijfde bestreden beslissing** van 27 oktober 2023 van de Grondbank houdende Conformverklaring Technisch Verslag voor 2.695.000 m³ zand/uitgegraven bodem, opgemaakt naar aanleiding van een plan van aanpak in het kader van milieukundige begeleiding, opgesteld door A+E consult op 11 oktober 2023
10. **Zesde bestreden beslissing** van 27 oktober 2023 van de Grondbank houdende Conformverklaring Technisch Verslag voor 309.723 m³ bagger- en ruimingsspecie, opgemaakt naar aanleiding van een plan van aanpak in het kader van milieukundige begeleiding, opgesteld door A+E consult van 11 oktober 2023

11. **Zevende bestreden beslissing** van 23 oktober 2023 van de Grondbank houdende Conformverklaring Technisch Verslag voor 563.300 m³ bagger- en ruimingsspecie, opgemaakt naar aanleiding van een plan van aanpak in het kader van milieukundige begeleiding, opgesteld door A+E consult van 11 oktober 2023
12. Ontwerp Passende Beoordeling vooroeversuppletie Knokke-Heist van 12 september 2023
13. Beslissing van 28 september 2023 van de Beheerseenheid van het Mathematisch Model van de Noordzee over de aanvraag van 12 september 2023 van het Departement Mobiliteit en Openbare Werken/Maritieme Toegang tot Natura 2000-toelating voor de vooroeversuppletie Knokke-Heist
14. Mailbericht van 11 oktober 2023 van verzoekende partijen aan de federale overheid
15. Mailberichten van 11 tot 13 oktober 2023 van verzoekende partijen aan de federale, Vlaamse en gemeentelijke overheid
16. Mailbericht van 13 oktober 2023 van verzoekende partijen aan de secretaris-generaal van het Departement Mobiliteit en Openbare Werken
17. Mailbericht van 30 oktober 2023 van de Vlaamse overheid aan verzoekende partijen houdende mededeling van de acht bestreden beslissingen
18. Verzoekschrift tot nietigverklaring van het besluit van 7 juli 2023 van de Vlaamse Regering tot vaststelling van een tijdelijk handelingskader voor het gebruik van PFAS-houdende bodemmaterialen
19. VITO-studie PFAS in zeewater en zeeschuim
20. VITO-studie PFAS-metingen aan de kust
21. Verslag van 28 maart 2022 van de Parlementaire Onderzoekscommissie PFAS-PFOS
22. Eindrapport van 16 december 2022 van de PFAS-opdrachthouder
23. Masterplan Kustveiligheid
24. Niet-technische samenvatting van het plan-MER voor het Geïntegreerd Kustveiligheidsplan
25. Goedkeuring van het plan-MER voor het Geïntegreerd Kustveiligheidsplan
26. Brochure 'Tien jaar Masterplan Kustveiligheid

27. Uitspraak van 6 mei 2015 van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Nederlandse Raad van State, zaaknummer 201405261/1/A4, ECLI:NL:RVS:2015:1418
28. Gepubliceerde statuten van de vzw West-Vlaamse Milieufederatie
29. Intern reglement van de vzw West-Vlaamse Milieufederatie
30. Gepubliceerde en gecoördineerde geldende statuten van de vzw Climaxi
31. Brief van 22 juni 2023 van het Departement Zorg aan de vzw Climaxi
32. Artikel van 27 januari 2021: 'PFAS Soilwashing-techniek wint Infratech innovatieprijs 2021'
33. Het Visserijblad van winter 2023 (inclusief F. DE BODT, 'Climaxi vecht PFAS-zandsuppletie voor Knokke aan', *Het Visserijblad*, winter 2023, p. 15)
34. Arrest van 5 december 2023 van Zweeds Hooggerechtshof